

Universitätsbibliothek Paderborn

**Caroli-Avgvsti Salesii Tvliani Doctoris Theologi,
Praepositi, Canonici, Vicarii Generalis Et Officialis
Ecclesiae Gebennensis: De Vita Et Rebvs Gestis Servi Dei**

Sales, Charles Auguste de

Lvgdvni, 1634

Liber Tertivs.

urn:nbn:de:hbz:466:1-9634

DE VITA ET REBUS GESTIS, SERVI DEI.

*Eximiae Sanctitatis Viri FRANCISCI SALESII Episcopi
& Principis Gebennensis.*

L I B E R T E R T I V S.

RIPUDIABANT præ lœtitia noui Catholici quæ Salesius gesserat audientes, extollentesque in cœlum manus & oculos laudabat Deum, qui talem ac tantum dedisset negotiatorem. Hæretici verò frenabant, & cùm de Missæ celebratione in Vrbe fama inualuisset. Impediemus inquiebant tantum nefas; & si non carebimus oculis erectorem altaris videbimus. Franciscus tamen reparadæ sancti Hyppoliti Ecclesię, erigendoque altari operarios & diem designauit; Cùmque illi animo penè deficerent eos ipse sua præsentia reficiebat. Populus non esse iocum videns ab Hæreticis Primariis ad seditionis tumultum excitatus, cum fustibus & armis expectabat ad templi aream pium cœptū impediturus, iamque de ingenti strage ab yniuersis timebatur, armatis aliunde qui Salesio opem ferrent nouis Catholicis, cùm ecce vir Apostolicus medius inter suos sub ridentibus oculis serenaque facie compa- ruit, tantaque vultus maiestate & lenitate verborum, impiorum animos flexit, ut quamvis hinc & inde missarent minas, liberum tamen in Ecclesiam aditum reliquerint. Sed agebat hec Populus. Consules verò & Proceres ubi templum patere viderunt, in aliud mox consilium inducti, & ipsi rem violentius impedituri properarunt. Quid h̄c agis, inquiunt, publicæ pacis perturbator? An nescis Nitidunensi fœdere relictam hanc vrbem suæ libertati, hoc est, ut nisi consentientibus nobis nulla habeatur Missæ vestræ celebratio: Ego, respondit Salesius, quid agam ex Serenis-

Franciscus Tononiensis Ecclesiam Catholico ritu reparat.

Tononensem seditionem in Franciscum.

Franciscus populum pacat.

Consulatum Tononensem in Franciscum insolentia.

simi

simi Principis voluntate scire iam non est vestrum , legite quas suis litteris facultates dedit, & potius quid agendum sit vos ipsi videritis , ne fortè de omnibus mihi capita vestra respondeant. Occupasti non opinantem Ducem(exclamarunt.) Atque ita ne- quidquam vterius patrare audeas formaliter opponimus. Voca- tis mox libellionibus publicis solemne testimonium postularūt. Salesius data sua etiam voce de rebellione protestatus est. Quia tamen iussionem Ducis habebat in manibus, fiduciarię posseffio- nis iure saluo vestro Altare erigam (dixit) & celebrabo. Sed ne- quis sit fraudi locus scribam ego hac de re non mora ad Duceum,

scribite & vos , quod relatum fuerit ratum esto : Hac verborum audacia territi Consules amplius turbare Salesium non ausi sunt, ille tamen sumpta penna sic scripsit ad Principem. Serenissim⁹ Duci Frāciscus Salesius. Domine dum hoc in Caballiano Duca- tu pro religionis Catholicæ restitutione voluntatem expecto tuam, Altare in Ecclesia sancti Hyppoliti , in qua à duobus annis & ampliùs iugiter concionem habui , decreui erigere , vt sacro- sanctum Missæ sacrificium his solemnibus Dominicæ Natiuitatis festis celebrarem. Vrbis autem Consules ne id agerem suam oppositionem-attulere. Quo fundamento nescio : Cūm nequa- quam hoc pacto Niuidunense violetur fœdus , & si violaretur quid hīc cognoscendum habent ? Nemini fit iniuria dum in pri- stinum statum à quo vi deiecti fuerant , suauiter & libenter re- ducuntur. Quidni quotiescumque volent redibunt in matris grecium? Ego Domine, Crucem candidam cordi impressam gero, & ardentissimo in tuæ Celsitudinis obsequium studio feror, pro- pterea libenter & audacter dico quod sentio . Multum interest quòd Niuidunensis pacis articulos seruando, libertatemque con- scientiae ut vocant, populis istis relinquendo , Catholicos tamen omnimodis & præcipuis prosequare fauoribus. Quamobrem iube Dux, absolute tuis subditis ut Catholicos Concionatores au- diant , & ne deinceps eos , qui & ratione & exemplo tuo veram fidem & amplectuntur & propagant turbare audeant prohibe. Audies hac methodo amicis æquè ac inimicis bonus & prudens, & nihil aduerto quod huius boni sollicitationi debeat moras in- iicere , nihilque quod eam obstinatissimis etiam mirabilem non reddat & amabilem. Iussionem verò & voluntatē hīc impatiens præstolor tuam, nec desino precari Deum ut te quamdiutissimè

sui

*Francisci
inuidita
fortitudo.*

*Francisci
Epistola
ad Serenissi-
mum
Ducem.*

sui orbis bono seruet incolumen. Scripsit & ad Nuntium Apostolicum Barensem Archiepiscopum, ut subitum reponsum tam instanti rei procuraret, aiebatque præterea ultimum hunc esse Satanæ impetum, qui in fumum desineret, & diu esse quod si Catholicorum rituum habuisset exercitium, multorum cordibus natus fuisset Saluator mundi Tyrannumque eiecisset foras. Ro-
 gauit denique iterum Principem pro Ministro quodam ad fidē Orthodoxam parato (Is erat Petrus Petitius) ut liberaliter in eius gratiam ageretur. Tabellario igitur Salesius valere iussō, quod aggressus fuerat fortiter perduxit ad exitum, Ecclesiāmque quo per illius principij incommoda meliori potuit modo sacris imaginibus, clericis & lineis paramētis, cereisque & lampadibus ador-
 nauit, ac vbi Dominicæ Natiuitatis solemnitas fidelium cōdi-
 bus gaudium attulit, ipse nocte mediā suis præ gaudio flentibus sacro sanctum Missæ sacrificium celebrauit, necnon refectis sa-
 lutiari cibo, finitā Missā ē medio altaris Natiuitatis illius diuinissi-
 mæ historiam tanta cum teneritudine & amoris affectu expo-
 sūit, ut rigidissima licet hyeme audientium corda cœlestibus in
 natum Christum viuicomburiis inflamarit. Celebrauit & ad
 Auroram, tertioque ad clarissimum diem, quā horā cūm nō To-
 nonenses modō, sed etiam ex vicinis pagis Catholici omnes ac-
 currissent septingentos circiter aut octingentos Neophyti Ec-
 clesia continuit, ac deinceps de die in diem numerus creuit, adeō
 ut plures iam parœcias cōstituere fuerit opus. Mezingenses om-
 nes cum Alingianis Brentinorūmque parte maxima rectam fi-
 dei professionem tandem emiserunt, postquam de extremo hæ-
 resi remittendo nuntio in Marclianis ædibus cum Salesio, præ-
 sente etiamnum Antonio Fabro Senatore egissent, qua de caula
 immunitatem à Principe consequuti sunt, & Salesius commu-
 nicatā sibi ordinariā ab Episcopo suo authoritate, iis in locis Cu-
 riones instituit, Allingiis quidem Petrum Monjonerium hac-
 tens rectorem Larrigiensis Ecclesiae trans Duranciam, quam pro-
 pterea sponte dimisit, virum de sacra Verbi Ditiini Praedicatione
 Pastoralique onere iampridem benè meritum; & cum ea beatæ
 Mariæ Virginis Allingiorum Ecclesia, vñita est Parœcialis sancti
 Mauritiū Mezingensis nonobstante oppositione Canonicorum
 Regularium ordinis sancti Augustini, hospitalis sanctorum Nico-
 lai & Bernardi, Sedunensis Dioceesis, ius in iis patronatus præ-

*Franciscus
etiam ad
Apostolicū
nuntium
scribit.*

*Franciscus
pro Veris
Ministro
rogat.*

*Franciscus
in Tonō
niensi ade
sacrum
facit.*

*Septingēti
circiter
aut octin-
genti neo-
phyti.*

*Allingiani
Mezingē-
ses & Brē-
tini cōuer-
tuntur.*

*Franciscus
Curiones
instituit.*

O

dentium, Brenti in Parœciali Diui Mauritij Martyris socium suum & adiutorem fidissimum Ludouicum Salesium collocauit, eâ maximè ratione, quòd cùm loci illius Dominus in temporalibus esset, cum Gaspare Salesio fratre indiuiso iure multum inde utilitatis ad populorum conuerisionem emersurum certissimum erat.

*Franciscus
Tononiense
regit Ec-
clesiam.*

Tononensem ipse rexit Ecclesiam donec aliud Antistiti videretur. Dū hæc fœliciter aguntur, Serenissimi Ducis responsoria litteræ fœliciū sunt allatæ, quas cùm Salesius aperruisset, præsentibus Tononensium Primariis illarum argumentū legit, Carolus Emanuel Dux Sabaudiæ Reuerendo & dilecto Oratori suo Francisco Salesio Ecclesiæ Gebennensis Præposito. Respondemus ad ea quæ scripsisti, & dicimus: Nos, quod tu in Ecclesia sancti Hyppoliti altare erexeris recte factum iudicare & habere ratum. Cætera quoque pia opera quæ ad Dei Opt. Maximi laudem, & hæresum extirpationem illic exerceas, quantum possumus approbamus. Displicet verò maximè quòd in hanc rē oppositiones tibi interiectæ sint, placet tamen admodum quòd eas ut scribis superaueris. Perge quā industriā cœpisti, prudentia & studio. Scribinus ad Lambertum opem vt Ministro ad conuerisionem parato ferat, vt iam tulit. Té autem Deus seruet incolumen. Taurini, Septimo Idus Ianuarij anno millesimo quingeniesimo nonagesimo septimo & subscripsiterat inferiū ad lœuam Ripa. Nemo deinceps fuit qui Salesio sit contradicere ausus, perspecta Principis voluntate, & singulari in eum affectus propensione. Quinimo plurimi se se Tononensibus, Alingianisque addicere cogitarunt. Interea voluebat in animo Salesius quā meliori methodo Theodorum Bezam ex supremi Pontificis imperio tentaret, re cum amicis prudentioribus communicata, difficillimum omnibus videbatur negotium, tū quia Geneua in id opus diutiū incolenda esset, cùm propter diligentissimam quam circa Hæresiarcham Geneuates custodiā obseruabant. Parentrū tamen esse asseruit, idque rato consilio definitiuit. Verū obfirmavit animum ad subeundum Martyrium, si fortè aduertentibus Geneuatibus reus ageretur ut plerisque anteā facti criminis accusatos, vt sunt mendacij patres Hæretici, nunc flagellis, nunc capite damnarant. Commendauit præterea totum negotium sanctissimi Episcopi sui, Canonicorum, reliquorūque secreto dignorum Sacerdotum, nechon & piorum religiosorum precibus.

*Franciscus
de modo
Bezam te-
tandi ogi-
tas.*

*Franciscus
ad Marry-
riū animū
affirmat.*

Franciscus ad Marryriū animū affirms.

bus & sacrificiis, ac demum solus Geneuam se contulit Rollando tantum suo sisus. Erat Beza septuaginta circiter annorum senex, magnamque & vultu & habitu præferebat Majestatem. Salesius in eius aulam introductus nulla 'urbanitatis in salutatione præcepta omisit, vti vicissim omne humanitatis (quam iam pridē affectabat) genus Beza exercuit. Principio indifferentes variis de rebus sermones fuerunt; Cūmque viri suauissimi consuetudine senex mirum in modum delectaretur, obtulit ei comiter introitum cubiculi sui. Salesius fauorem protestatus intravit, nec multo post in consilium suum catenas nectens sic tandem graui sermone aggressus est. Non in obscuro adeò loco haec tenus latuit Domine, quin eruditionis tuae & eloquentiae fama ad meas aures peruerterit, laudaris tamen præcipue quod humanissime (& id ego iam experior) cum iis agas qui ad te visitationis officio accedunt. Hæc me mouerunt indideruntque animo meo libertatem te conueniendi, sistendique me ante te, ac pariter detegendi tibi arcana cordis mei. Iuuenem vides, magno conferendi tecum iampridem desiderio teneor, speroque futurum te mihi facilem, nec quid circa ea quæ tibi decreui proponere, sentias, mihi dicere denegaturum. Quod supereft, quæso te inspice me in frontem, videbis enim me candidum esse, nec deceptoris speciem præferre. Beza hac oratione attonitus, nesciensque quos suis hospes tendere vellet paululum hæsitabundo similis conticuit, tandemque Deuincis me, inquit, Domine, humanitate nimia, & procedis erga me ut semper ab omnibus desideravi, nihil enim adeò in pretio est apud me quam animi candor & synceritas, de reliquo pro ingenij mei & acquisitæ tot annis eruditionis tenuitate tuis propositionibus satisfacere enitar. Vide tantum quid à me velis. Tunc Salesius, Estne Domine (inquit) in Ecclesia Romana salus? Affecit graui stupore Bezam hæc inexpectata propositio. Oculis tantillo tempore in angulum defixis, permitte, retulit, antequa satisfaciā ut hac de re profundiūs cogitem. Optimè, inquit Salesius, mox accepto eius manibus nouo quodā libello ut occuparetur, in aliud conlaue interioribus furiis agitato Ministro recedendi petitam licetiam fecit. Toto horæ quadrante expectauit, subaudiebatque concitato & interrupto passu deambulantem, quæ causa fuit ut cogitauerit protinus miserum illum diris corruptæ conscientiæ morsibus conflictatum in du-

*Franciscus
Geneuam
seruando pro-
sificetur.*

*Francisci
ad Bezan-
sermo.*

Interrogatio.

*Beza inter-
rioribus
motibus &
exteriori-
bus confi-
ctatus.*

bio esse quid responderet, fortè enim ad eam usque horam nunquam alias ad consequens ex hac propositione enthymema attentionem fecerat. Interim Salesius in imo cordis agebat gratias Deo quod in eius sacrosancta Vniuersali Ecclesia uiueret, & in eadem mori velle ardentissimis affectibus proponebat. Demum rediit pallidus senex, factisque de tam longa mora excusationibus. Volo, inquit, mi Domine, cor tibi meum patefacere pari sinceritate quā tuum mihi aperite dignatus es.

Beza ad Francisci interrogacionem respondit.

Quæstio fuit, An sit in Ecclesia Romana salus, scilicet an in ea quissalutem æternam possit adipisci? Ego sanè affirmatiè respondeo, ita est procul dubio, nec cum veritate negari potest quin ea sit Mater Ecclesia. Rectissimè sentis ait Salesius, cum ita sit, & cum in Romana Ecclesia sit salus. Quare prætensam reformationem vestrā (Exemplum sumamus in Gallia) cum tot bellis, cladibus, stragibus, incendiis, ruinis, seditionibus, rapinis, tumultibus, cædibus, templorum destructionibus, ceterisque malis innumeris plantauistis? Corripiebatur horrore Beza dum hæc audiret, respondit tamen emisso prius alto suspirio tremebunda voce. Non diffiteor quin in religione vestra saluemini: verumtamen hoc in ea malum est, nimiis ceremoniis & difficultatibus animas implicatis. Dicitis enim necessaria esse opera bona, quæ tamen non nisi ex decentia seu conuenientia sunt: unde innumera emergunt mala, populi enim prædicationibus vestris credentes hanc circa bonorum operum necessitatem, nec ea plerunque facientes damnationem consequuntur, quandoquidem conscientiae suæ contraueniunt. Idecircò nos ut his malis adhiberemus remedium religionem stabilire nostram conati sumus, in qua facilis est fidibus ad cœlum via, iacto hoc ex præcipuis fundamento; fidem abique operibus saluare, bona opera nequaquam de salutis necessitate esse, immò verò ut dixi ex conuenientia dumtaxat. Si quidem retulit Catholicus Athleta, sed non aduersis reiiciendo opera bona in plusquam labyrinthos anfractus te cadere, unde difficillime extricabere & egredieris. Necessestam negare bonorum operum ad salutem quid aliud est quam humanas omnes naturales & diuinæ leges subihertere, quæ contrauenientibus de crudelissimis suppliciis minas intentant, & æternas obseruaturis promittant lauros? An verò ignorare potes quamobrem Dominus noster Iesus-Christus apud diuum Matthæum quæ de extre-

Franciscus instat.

Ambigit Beza.

Franciscus necessitatē bonorum operum ostendit.

mo.

mo iudicio credenda vellet, Apostolos suos docens nullam patratorum facinorum mentionem facit, sed malos se condemnaturum ait, ea tantum ratione quod opera bona omiserint? Ecce verba. Discedite a me maledicti in ignem aeternum, qui paratus est diabolo & angelis eius: esuriui enim, & non dedistis mihi manducare: sitiui, & non dedistis mihi potum: hospes eram, & non collegistis me: nudus, & non cooperauistis me: infirmus, & in carcere, & non visitastis me. Viden' ut ex bonorum operu omis-
sione sequitur aeterna damnatio? si ex decentia, ut ais, ea tantum essent, putasne tam rigidam paenam puniri eos qui ea non exercuerint? Ego certe vel solutionem ultimam vel tuum votum meo iungendum symbolo expecto. Stoicum ubique affectabat videri Beza ex longisque & frequentatis actibus grauem habitum induerat. Verumtamen non hic potuit dissimulare amplius, Simium vere esse se ostendit, nam cum non haberet quo laqueis irretitus Salesianam obiectionem solueret, promptus ei fuit ad haereticorum morem recursus. Erubuit primo, mox in vehementissimam iram versus multa protulit indigna Philosopho quem hucusque finixerat. At Salesius postquam mansuetissime irati vocibus aures praebruisset, serenam fronte compositus his eum verbis tranquillauit. Non huc veni Domine, ut aliquo vel minimo fastidio te afficerem, planè hoc abominor. Veni tantum ut tecum circa nonnulla controvrsa inter vos & nos dogmata conferrem, meaque tibi ingenuè obiectiones exponerem. Gaudebam quid circa haec sentias scire posse. Verum quandoquidem irascaris ut video, rogo te habe me excusatum, non deinceps accidet quid simile mea culpa, nec unquam de controvrsiis tecum agam. His auditis peccasse se cognouit Beza omninoque sedatus rogauit commissare inurbanitatem veniam, flagrantissimum Religionis studium quo & stuare se sentiebat hoc effecisse dixit, Primos motus non esse in potestate hominis. Ceterum in excusationes effusus Salesium ut rediret sepius obtestatus est, nec mediocriter hunc se affectare fauorem, si modò per innumera quibus propemodum deprimebatur negotia liceret. Hunc modum, hos habuit terminos primus Salesij cum Beza congressus qui trium horarum tempus insumpsit: Serui aliquique nonnulli ciues, qui in anteriori cubiculo expectabant in suspicionem adducti recedentem Salesium toruis oculis sunt prosequuti, nec callidum hominem seditionibus.

*Beza la-
queus irre-
titus fuit.*

*Franciscus
Beza tran-
quillat.*

*Franciscus
cum Beza
disputatio
trium ho-
rarum fuit.*

que mouendis maximè idoneum dicere distulerunt; ille tamen vultu ut animo constans spernebat nequissimorum hominum vanos iactus, & cùm ab uno ex Allingianis militibus in via reper-

*Franciscus
infirmitum
Geneua
militē in
uistit & Sa-
cramenta-
liter ab-
soluit.*

Catholicum quedam sibi notum in Abrahami Ioliti Hospi-
tio ad mortem intellexisset infirmari, ad eum non dubitauit ac-
cedere. Iolitanas itaque ingressus ædes salutauit ægrum, deie-
ctum doloribus animum consolatione recreauit tandemque
(quod magnæ fortitudinis & christianæ charitatis opus fuit) Ad-
stantibus cubiculo egredi iussis Pœnitentis longam satis confes-
sionem audiuuit, & moribundo Sacramentalem absolutionem est
impertitus. Certè non fieri poterat quin tot tantisque actibus Ge-
neuatum in se inuidiam indignationemque concitaret. Senserat
iam antea Minister Fayanus Catholici Athletæ fortitudinem.

*Genuates
Francisci
Conciones
scribi ca-
runt.*

Senserat Viretus & Veragrorum cæteri, quamobrem emerunt
stipendiis scribas, qui eius sermones reciperent, ut deinde alter-
candi haberent materiam, si forte contradictionem aliquam vel

*Franciscus
Deum de
Beza con-
sulit.*

rem minus probabilem publicatam reperirent. Frustra tamen
hac intentione miseri laborarunt: nam sic sibi aduerterebat Sale-
sius, sic dicenda præparabat ut à censuris vel minimis non in re-
bus tantum, verum etiam in verbis & ipsâ orandi methodo im-
munis esset. Tononum reuersus diu coram Deo suis in sacrificiis
de Bezanæ temptationis exitu consuluit. Nihil tamen futurum bo-
ni vnquam persuasum habuit. Inquietabat enim, si potest Ethiops
mutare pellem suam, aut Pardus varietatem suam, & hic benefa-
cere cùm didicerit malum? Illaudatus forte pudor vulgata que
iampridem spurcitæ infixionem in volutabro luti indicent. Ne-
quaquam vero desperabat penitus. Deum enim dixisse protinus
recordabatur, nolle se peccatoris morte, sed magis ut cōuertatur
& viuat, & in quaquaque hora peccator ingemuerit paratu pœni-
tenti parcere. Supremū Pontificē hac de tota negotiatione per lit-
teras certiorē fecit, expectauitque quid ulterius sua Sanctitas vel-
let. Scribebat autem. Cùm anno præterito de Theodori Bezæ

*Francisci
ad Pontifi-
cem Rom
Epistola de
Beza.*

primarij inter Caluinianos hæretici ad Ecclesiam Catholicam
reditu & conuersione tum Pater Spiritus Balmensis ex Ordine
Capucinorum insignis, & probitate & doctrina Concionator,
tum etiam ego ipse multorum non leuibus permoti sermonibus
bene sperare cœpissimus: Ne in re tam desideranda, aut indu-
stria nostra aut adminicula cætera desiderarentur, ita inter nos

con

conuentum fuit, vt scilicet ille quidem qui per ea tempora ad capitulum (quod vocant) generale sui Ordinis, Romæ indictum, properabat de re tota coram Beatitudine tua differeret peteretque ne (si rumorem sequatur euentus) redeunti Hæresiarchæ Apostolica prouidentia desit. Mihi verò ea cōtigit cura vti quām diligentissimè & cautissimè fieri queat, intimos Bezæ sensus aliquā acceptā (vt fit) occasione commodā , ipsiusmet ore detegere ac explicarem. Id autem vt facerem varia prætexens negotia sèpius Geneuam eam ob causam ingressus sum , sed nullus mihi patuit aditus ad hominis quem quærebam priuata & secreta colloquia, præterquam hoc vltimo tertio Paschatis die, cum & solum & satis primo accessu facilem inueni. Sed tandem aliquādo postquam extorquendæ illius animi sententia gratia omnem quoad per me fieri potuit mouisse lapidem, lapideum tamē eius immotum adhuc aut sanè non omnino conuersum deprehendi, inueteratum scilicet dierum malorum. Qua de re tota Beatitudinem tuam monuisse debui, ne vel minus diligens videar, vel minus obediens mandatis quæ mihi Sanctitatis tuæ litteris & Patris Spiritus sermone sunt exposita. Meum verò de homine illo iudicium est, si paulò frequentior, tutior ac commodior ad eius colloquia pateret accessus forsitan fore vt reducatur ad caulas Domini. Sed præcipuè si quod speramus Beatitudine tua annuente Geneuæ instituatur cum Ministris disputatio. Atque quidē Beatissime Pater, in rebus arduis & magni momenti etiam periculum fecisse operæ pretium est. Verū quando per Beatitudinis tuę Clementiam licet cōmittendum non duxi quin eam certiorem faciam , vndequeaque passim finitos Geneuensium populos hactenus in hæresim abductos Ditionum Gexensis & Galliardensis, ritusque & rei Catholicae restitutionem demississimè postulare , quo deinceps Catholicam vitam agere queant, atque quotidianam plurimorum inter eos audiri quærimoniam, qui Catholicī cùm sint , Geneuensis Republicæ tyrannide prohibeantur ritu Catholicō vivere, cùm alioquin Geneuenses non suō, sed Christianissimi Francorum Regis nomine in eiusmodi populos imperium ac vim exerceant; neque probabile sit eius tyrannidis qua conscientia Catholicorū opprimantur concium esse Regem, qui tanta contentione Catholicam communionem nuper obtinuit. Quare credibile admodum est, si à Beatitudine tua his de rebus Rex ipse admoneatur, fore vti quam pri-

Francisci
de Beza
iudicium.

mùm longè rectius res habeat. Quin etiam si paulò pressius idem ipse Rex à Geneuensi Republica contenderet ut libertas (quam vocant) conscientiae intrà Ciuitatis ipsius Geneuensis mœnia permittatur, sperandum esset rem eam, qua vix alia magis hisce temporibus optāda occurrit, fœlicem habituram cœuentum. Hæc ita, Beatissime Pater, fusiūs explicare sum ausus, quod non sim nescius quam fidei ac disciplinæ Christianæ instaurandæ clementia tua libenter incumbat, & absentia non nisi per præsentes possit cognoscere. Interim dum currit Epistola aduertens Tononensium plurimos, Salesius à suis Concionibus ita auerhos, ut vel omnino abstinerent, vel quam rarissimè fieri posset ad eas accederent: cogitauit nonnullas præcipuas & electas Catholicæ fidei rationes scriptis publicis, libellis etiam demandare, quibus Calvinianos à via illa esse alienissimos quam tenuerunt Apostoli, ut in cælestem Hierosolymam pertuerirent luce meridiana clariū ostenderet. Sua autem peculiaria commoda scripturam hanc habere. Primo enim (inquietabat) quod apud nos accipere renuitis, apud vos deferet. Secundo, satisfaciens qui cum ad rationes meas respondere nesciant, velle se (inquietant) eas coram Ministris videre nū pallore aut rubore suffunderentur? num etiā potius euanescerent? nā eas nunc ad quoscunq; Ministros conducere liberū erit. Tertiō, cum otiosè scripta mea teretis vestris manibus rationū momenta profundiūs & attentiūs perpendetis. Quartō: Ut cognoscatis omnes nihil me Tononi dicere, quod nō liberè Anicij vel Romę si res ita ferret, dicerem. Hoc verò inquietabat vir Apostolicus quia nō nullis de Religionis Catholicæ fide non nisi per Ministrorum impositasque impietates informatis minus Catholicus videbatur, cùm diceret opera nostra nullius esse meriti, nisi in quantum Dominico tincta sunt sanguine: Corpus Christi substantialiter esse (ut aiunt Theologi) realiter & verè sub speciebus panis & vini in Sanctissimo Eucharistia sacramento, sed carnaliter. Sanctos maiorem habere excellentiam, cámque eminētioris qualitatis quam mortales Viatores habeant, sed nullius alterius esse proportionis cum Divina quam Creaturæ ad Creatorem, & finiti ad infinitum. Hisque similes veritates. Cùm enim Tononenses aliter Salesium de religione Catholicæ prædicantem audiebant, quam à suis hactenus Ministris didicissent. Quid hic ait? exclamabant ut adularentur sibi, An à pugna fugam

Franciscus
cum To-
noniensi-
bus scriptis
agendum
statuit.

Minister
solidus
Franciscus
minus
a
tholicum
git.

fugam adornat? Certè non loquitur vt Papista. Salesius ergo scriptis etiam agendum ratus adhibuit statim operi manum, quod tamen cōtinuis prædicationibus, priuatis colloquiis, morbis item distractus imperfectum reliquit, nec nisi pauci codices iūque non sibi inuicem ordine cohærentes ad nos peruererunt. In vno fragmento tractat de notis Ecclesiæ per has regulas & capita, aitque Scripturam sacram veram esse regulam Christianæ fidei, & probat Ministros eam violasse. Quod vt faciat enumeratis libris quantum in vnoquoque corruperint fusissimè recenset. Hinc quantum scripturarum maiestas Ministrorum seu versionibus seu interpretationibus detrimenti acceperit ostendit; agit postea de earumdem per prætensam in intelligentia facilitatem prophanatione per psalmos præsertim Davidicos à Clemente Maroto & Bezā versibus redditos: tandemque ad obiectiones solidissimè respondet. Ad hæc secundam Christianæ fidei regulam Traditiones Apostolicas subiicit, probatque à Nouatorum Ecclesia violatas. Plura nondum reperire potuimus. In alio fragmento octo probationibus Diui Petri primatum confirmat. Quo facto habuisse in suo munere successores ait, continuò conditiones ad Diui Petri successionem necessarias enumerat, & successiū Romanum Episcopum verum esse Diui Petri successorem & Ecclesiæ caput ostendit. Adductis in medium nouem testibus, Diuo Clemente in Epistola prima ad Iacobum fratrem Domini, Diuo Irenæo, Tertulliano, Diuo Cypriano, Eusebio in Chronico, Epiphanio, Optato Mileuitano, Diuo Hyeronymo ad Damasum, & Diuo Augustino ad Generosum. Quorum ponderatis sententiis refert quasdam in hanc rem Conciliorum Calcedonensis, Nicenī & Alexadrini historias, ac demùm breui facta vita Beati Petri & successorum eius institutionis descriptione, omnia ex nominibus ab antiquis Patribus Papæ datis confirmat; primò quidem: Quod ad Romanam Ecclesiam attinet, nominatam assertit, Petri Cathedram; Principalem Ecclesiam: sacerdotalis unitatis exordium: Unitatis vinculum: Sacerdotij sublime fastigium: Ecclesiam in qua est potentior principalitas Ecclesiæ: radicem & matricem: Sedem supra quam Dominus uniuersam construxit Ecclesiam: Cardinem & caput omnium Ecclesiarum: Episcoporum refugium: Summam sedem Apostolicam: Caput pastoralis honoris: Apostolicæ Cathedræ primatū: Principatum Apostoli-

Fragmen-
tum de no-
ris Eccle-
sie.

Fragmen-
tum aliud
de Prima-
tu Petri.

Ecclesiæ
Romanae
nomina ab
Antiquis
Patribus
data.

ci Sacerdotij: Caput omnium Ecclesiarum: caput orbis & mundi religione: Cæteris prælatam Ecclesiis: Ecclesiam præsidentem: Primam sedem à nemine iudicandam: Tutissimum Communio-
 nis Catholicæ portum: fontem Apostolicum. Quod verò ad Pa-
 pam spectat sic affirmat appellatum: Sanctissimum & beatissi-
 mum Patriarcham: Vniuersalem Sanctissimæ Catholicæ Eccle-
 siæ Episcopum: Caput Concilij: Caput vniuersalis Ecclesiæ
 Beatissimum Domnum Apostolico culmine sublimatum: Pa-
 trem Patrum: Summū omnium Præsulū Pōtificem: Summum
 Sacerdotem, Principem Sacerdotum: Rectorem domus Domini:
 Custodem vineæ Dominicæ: Christi Vicarium: fratum Con-
 firmatorem: Sacerdotem magnum: Principem Episcoporum:
 Hæredem Apostolorum: Primatu Abelum: Patriarchatu Abra-
 ham: Gubernatu Noachum: Ordine Melchisedecum: Digni-
 tate Aaronom: Authoritate Mosem: Iudicatu Samuelem: Pote-
 state Petrum: Oulis Dominicī Pastorem: Clauigerum domus
 Domini: Pastorū omnium Pastorem: In plenitudine potesta-
 tis vocatum. Posthæc Caluinum & Bezam flagellat mentientes
 Phocam primum fuisse per quem Romani Pontifices nomen &
 autoritatem acceperunt. Sic sensim ad intentum suum deue-
 niendo Ecclesiam Catholicam vnam esse, & in uno visibili capi-
 te vnitam: Prætensam verò minimè tales demonstrat, vnde se-
 quitur optimè veram non esse. Transit deinde ad tractationem
 de vnitate Ecclesiæ in fide, ostenditque veram Ecclesiam in sua
 doctrina debere esse vnitam, qualis etiam cum prætensa non sit,
 nullo modo veram esse cōstat. Vnitati subiicit sanctitatem, vt se-
 cundam notam, aitque veram Ecclesiam debere esse miraculis
 claram, qualis cùm sit Catholicæ, prætensa verò reformata ne-
 quaquam: sequitur hanc vltimam non esse veram. Secundò, in
 vera Ecclesia debere esse prophetiæ spiritū, hūc Catholicam ha-
 bère, hoc verò priuatā esse prætēsam, nec ideo verā esse. Tertiò,
 in vera Ecclesia reperiendā esse vitæ Christianæ perfectionem,
 quam in Catholicæ optimè in praxim reduci, in prætensa verò
 spēni & profligari dīgo commōnstrat. Sanctitati vniuersalita-
 tem subnectit, vt tertiam notam, & ad hanc vniuersalitatem Antiquitatem reuocat, perpetuitatem, ad loca & personas extensi-
 onem & fecunditatem: probat autem egregiè Catholicam Eccle-
 siam & Antiquam, & perpetuis duraturam temporibus, & exten-
 sam

*Pontificis
Romani
nomina ex
Antiquis
Patribus.*

*Ecclesia
unitas.*

Sanctitas.

*Prophetia
spiritus in
ea.*

*Vita Chri-
stiana per-
fæctio.*

*Vniuersa-
litas.*

*Antiqui-
tas.*

*Fecundi-
tas.*

sam ad loca personásque & fœcundissimam ; Prætensam verò, nec antiquam sed nouam, nec duraturam sed perituram, nec extempsam sed arctissimam , nec fœcundam sed sterilem ab vniuersali nomine detinbat. Hæc sunt quæ è temporis iniuria restauerunt de tam præclaro opere. Apostolicam etiam ex quarta nota Catholicam esse ; prætensam verò nequaquam tractat, sed an perierint paginæ, aut ulterius non processerit vir Apostolicus, adhuc inexploratum est. Quidquid sit, mouerunt sanè plurimos, & ad amplectendam orthodoxam fidem communicata fragmenta induxerunt, non secus ac maximam de authore suo existimationem indiderunt. Per hæc tempora vexabantur ab immundis spiritibus Veragrorum non pauci, & Salesius abigendis iis sedulam nec inutilem nauabat operam. Terrebant verò Ministrorum animos mirabiles tot effectus, nec enim vñquam eorum ullus nisi Lutheranæ temeritatis particeps rem tentare simile ausus fuit, Magum esse & Veneficū Salesiū altius idcirco inclamabat: alij verò fantasix, & imaginationis vi vexationis specie tribuebant, negabantque vel esse dæmones, vel tantam in mortaliū corpora authoritatē habere : & accessit ad has nequitias insolens & calumniis refertissimus anonymi cuiusdam, qui se Medicum Parisiensem aiebat libellus Regi dicatus, in Communem Ecclesiarum Parisiensis sensum Exorcismorum fulmen impugnans , atque adeò sui authoris impietatem & pellaciam præferens. Quæ causa fuit ut tacentibus cæteris non agendi sed loquendi, non accusandi sed defendendi libertatem Franciscus arripuerit, tractumque de Dæmonomania decreuerit scribere , vt reuera scripsit , licet posteā & qua ratione non constat luci denegauerit. Continet autem hic tractatus nouem Capita. Naturam humana cum communicare cum Angelica. Satanam communicare cum homine à statu peccati, & quò perueniat hæc communicatio. Huiusmodi communicationem quā Satanas incorporat se homini ab Incarnationis mysterio frequentiorem esse. Eamdem inferre in anima pugnam & in corpore supplicium. Deum verò ordinarium remedium tanto tamque frequenti malo præparasse. Quænam sit præcisa huius ab immundo spiritu vexationis qualitas? Quænam sint dispositiuae & applicatiuae causæ maligni spiritus in corpore posselli? Quodnam sit Satanæ consilium aduersus eum quem possidet, & quodnam postremò aduersus Ec-

Franciscus
abigendis
spiritibus
operam
nauat.

Franciscus
tractatum
de Dæmo-
nomania
scribit.

clesiam, quæ à sua vult cum possessione deturbare? His capitibus quidquid de energumenis dici potest & disputari accuratissimè pertractat, concluditque Deum, qui Diaboli rabiei cùm energumenum vexat terminos imponit, malitiæ etiam & calliditati dare limites, cùm Ecclesiam fallere & decipere tentat, vt vnius patientia eius vincat fortitudinem, & alterius prudētia fraudem. Tunc vbi se detectum videt huius sacerduli Princeps, ad suum mundum recurrere, ab eoque vim & calumniam, duo velut brachia quibus impugnet Ecclesiam, & suam tueatur possessionem, mutuari; Ecclesiam verò quæ contra vim caret armis habere saltem contra calumniam suis in actionibus innocentiam, suis in verbis veritatem, & ad se tuendam suis in iudiciis autoritatem. Dum non his duntaxat scriptis, verùm etiam continuis, siue publicis siue priuatis sermonibus ad Veragrorum salutem Salesius occupatur. Viretus Hæreticorū aures pergebat replere mendaciis, quodq; restitutos Tononi Catholicos Ecclesiæ Romanæ ritus videret, Missam præcipuè, à qua tanquā ab incendiis abhorrent perduelles illi & sacrilegi, Idololatriam esse Papistarū hanc Missam exclamare non desistebat; desolationem abominationis hanc esse stantem in loco sacro à Daniele prædictam; realem illum Dominici corporis in Eucharistia præsentiam symbolum & Analogiam fidei destruere. Vt ebatur verò hoc Logicorum vocabulo vir stolidissimus, quo Docti & eruditini nomen ab ignaribus auditoribus prædaretur: denique infimam plebem in sui admirationem rapiebat, & simul viris vtcunque sciolis ridendi materiam satis supérque largiebatur. Ne tamen hac vanitate vicisse, aut ex Rabbinorum numero Mosem aliquem aut Salomonem se crederet, rogauerunt Salesium Concionatores Catholicī Caballium iam incolentes, vti scripto Viretum in sanam mentem reducere dignaretur, insolentemque Bardi hominis vanitatemi confutaret. Id egit Salesius meditatione breui in Apostolorum Symbolum, in qua duodecim paragraphis ad totidem fideli articulos respondentibus Dominici corporis in Eucharistia veritatem, iis quæ nobis Apostoli credenda proposuerunt, conformem esse fortissimis rationibus demonstrat. Mandari typis curauit protinus, & in publicum spargi, adhibito in libelli fine sui nominis anagrammate, quod ipse met idiomate Gallico, & ad rem optimè construxerat, ynde & fidelis ad finem esse, & libelli author nosce:

*Vireti in
sacrificium
Missam in
vectione.*

*Franciscus
scribit ad
censurandum: ire
cum Conseratio
nem in
symbolum*

nosceretur. Volauit hæc meditatio Lutetiam Parisiorum usque, quam Dionysius Binetus in publicum bonum suo etiam subdividit prælo. Sed Viretus de sua hæc seriò apud Tononenses fama agitatus, eam modis omnibus impugnare conatus est. Christum Dominum præter naturæ ordinem factum dixerat Salesius, ô hæresim! Minister amens exclamauit: Sed castigauit Salesius ignoratè adductis sui dicti probationibus nō disputatione publicâ, neque enim illuc vñquam adduci Viretus potuit, sed scriptis vicissim epistolis, per quas vbi constauit, Factum Christi corpus ex Virginis semine, in virginis ventre mansisse: Lacte nutritum Virginico: Spiritum sanctum superuenisse in Virginem: Fœminæ Virginis semen serpentis caput conterere: Christum Dominum absque virili opera ex Abrahamo & Dauidē descendisse; eumdem factum quidem similem nobis, sed non simili modo, nec nisi quantum placuit, & vbi adducta est Diui Ambrosij sententia, quâ dicit. Liquet igitur quod præter naturæ ordinem Virgo generauit, & hoc quod conficimus corpus ex Virgine est. Quid hæc quæreris naturæ ordinem in Christi corpore, cùm præter naturam sit ipse Dominus Iesus paratus ex Virgine? Erubuit Viretus, & vbi in Iouiniani hæresim se lapsum dum subterfugia huc & illuc quæreret, apertumque Virginis uterum diceret, Salesij indicio cognouit ignominiosam corā suis palinodiā canere coactus est. Hæc cùm diu secū ipse Petrus Fornerius primus Tononensis Cōsul perpendisset, conuenissetque Salesium, Caluinianas ineptias detestatus, Romanæ fidei professionem emittere postulauit. Rem agebat sanè prudenti & maturo viro dignam, & quæ magnum conuerzionis Caballianæ operi incrementum allatura erat. Publicæ authoritatis Neophyti, publicè etiam & solemniter in maiorem Ecclesiam abiurationis faciendæ, & emittendæ professionis causa ducentum Salesius arbitratus est. Conuocatis igitur nouis omnibus Catholicis perrexit ad illius dexteram in sacras Diti Hyppoliti ædes: sed ecce dum appropinquat, populis hæreticus in seditiōnem penè versus, arreptis faxis non sine multorum laſione plateam perpluerunt; Immunis non fuit Salēsius, sed templo proximitus sereno vultu, subridentibus oculis, & verborum potenti teneritudine ita furentes coercuit, vt miraculum fecisse qui insanos populorum tumultus experti sunt, non semel protestantur. Abiurata Fornerius hæresi, planctis &

Vireti in
impugnan-
dis Fran-
cisci scri-
ptis soli-
ditus &
ignoratia.

Franciscus
Viretum
nouis scri-
ptis casti-
gat.

Fornerius
Consul To-
noniensis
de abiurā
da hæresi
fidem dat
Francisco.

Pipuli tu-
multus
arreptis
faxis &
inclusus.
Franciscus
tumultum
se lat.

Fornerius
hæresim
abiuravit.

confessis ad Salesij pedes peccatis , sacrâque communione sumptâ, nolle se iam dixit Tononensem urbem à maiori & nobiliore parte , quandoquidem Dei gratia Catholicus erat , Hæreticam centeri seu denominari : sed dandum esse absolute conuersio-
nis nuntium Supremo Pontifici, qui rem illam tantoperè ardere dicebatur, & reuera scriptis etiam ad Serenissimum Duxem An-
tistitemque Gebennensem litteris, testatus fuerat. Habito igitur
hac de re Concilio sic omnium nomine scripsit Salesius. Sanctissimo ac Beatisimo Patri Clementi octauo Pontifici optimo, ma-
ximo, Humillimi serui ac deuotissimi in Christo filij Tononenses
incolæ Catholicæ. Quod nos oues non ita pridem errantes , Pa-
ter sanctissime , nunc autem ad caulas Christi reuersas tanta sol-
licitudine ac charitate Tua Sanctitas complectatur, sicuti ex litte-
ris amantissimorum nostri virorum qui in vrbe versantur, ac pre-
sertim ex Archiepiscopi Viennensis ad nos aduentu cognouimus: Illud ipsum est proculdubio, quod ab iis qui nos per Euan-
gelium Christo genuerunt, statim initio audiuimus: vnum esse
nimur in terris Pastorem maximum , cui sic absolute, sic indi-
stinctè suas oues Christus commiserit ut planum sit non aliquas
designasse, sed assignasse omnes, cuique proinde, præter instantia quotidiana , sollicitudo sit omnium Ecclesiarum : Principa-
tum namque Apostolici Sacerdotij, & zelum tali congruentem
fastigio , in Beatitudine Tua agnoscimus: quam propterea, Petri
cuius tenet sedem, vices etiam in eo vel maximè sustinere lata-
mur , quod ouibus non præesse tantum , sed presertim prodeesse
velle videamus: Omnibus sanè; nobis autem seorsim quam im-
penfissimè. Qui ob id ad pedes Beatitudinis Tuæ prouoluti gra-
tias agimus quantas possumus maximas , precamurque ut ea be-
neficia , quibus iam nostram hanc Prouinciam nosque auctiores
facere animo destinavit Apostolico , perget promouere , néve
suam clementiam ullo vnquam tempore , nobis deesse patiatur.
Sic enim fiet, ut quemadmodum munere, sic immortalibus me-
ritis sit beatissima. Ita Deus immortalis Sanctitatem Tuam quam
diutissimè Ecclesiæ suæ seruet incolumem. Labente inter hæc
tempore Quadragintadali ieunio haec tenus Tononi incognito
per Cinerum super capita aspersiōnem & concionem sacram,
Salesius initium dedit singulisque postea diebus continuauit ef-
ficacissimè , nec id tantum agebat indefessi vir studij, verum
etiam

*Franciscus
ad Ponti-
ficem scri-
bit Tono-
nensem
uomiae.*

*Franciscus
tertiam
Quadra-
gesimam
Tonony
Conciona-
bus pera-
git.*

etiam pomeridianis horis diei Dominicæ conuocatis , non pueris dumtaxat, sed & ipsis senioribus doctrinæ Christianæ pulchritudinem & soliditatem Cathechistica methodo exponebat, vnde sancti ingentes Conuersorum manipulos in Ecclesiæ Catholicæ congregabat horrea Messor diligentissimus; Diebus vero duobus aliis in Hebdomade Sacerdotibus quos aduocarat, ceterisque benevolis conscientia casus ut vocant magno fructu explicabat. Qui Viretum vel ipsâ solâ diei Dominicæ concione penè exanimem pridem aduerterant. Cum Salesium viderent nullis unquam frangi laboribus, quin immo vehementiori semper motu ferri diuinum in ipso manere auxilium fateri cogebantur, quæ causa erat ut languidos in finem Ministros accusarent, & per hunc tramitem in ampliorem veritatis Catholicæ viam transeuntes Hæreticam deserebant prauitatem : Exierat iam penè Quadragesima cum militares copiæ Francisci Comitis Martenguij Sabaudiæ Producis venerunt in Caballium, in iis ut nemo non erat Catholicus , ita Salesij sermones audiissimè omnes exceperunt, tantamque induerunt existimationem ut apud illum ad Christiani debiti satisfactionem Paschali tempore peccata plangere voluerint. Audiuit pœnitentes Salesius mira eum mansuetudine , charitate & patientia , necnon feria quinta in Cœna Domini, Sabbatho sancto, & ipso solemini Resurrectionis die communione sacra recreauit. Miles quidam Confessione facta cum ad aliorum forte consuetudinem qui sumebant ientaculum, communionis ad quam accedere eo die statuerat immemor buccellam panis sumpsiisset, hausissetque scyphum, & postmodum nihil præterea cogitans, elapsa semihorâ ad sacram mensam Angelorum panem comesturus accessisset, comedissetque reuera, eum socij seu iis idcirco obiurgationibus affixerunt, unus præsertim ex iis, qui in societate præfecturam habebant; Quid egisti miser? (inquit) Quid mentis oculos fascinavit, ut nescires iejunis tantum Dominicum corpus exhiberi? Peccasti proculdubio gravissimè. Tactus ingenti dolore miles, non in lachrymas modò, verum etiam in horrendos erupit eiulatus: Me miserum (exclamabat.) An tanti peccati veniam obtinere potero? Hei mihi! Quid cogitabam maledictus, cum tam graue facinus perpetravi? Rapietur in furorem Diabolicis susurris incitatus, & desperationi proximus sociorum animos horrore commouebat,

Cathechis
mum do-
cer.

Sacerdotes
moralem
Theologiæ
docet.

Franciscus
Martinen
guianorū.
militum
confessio-
nes audie

bat, cùm is idem, qui obiurgarat, animæ timens, ad bonum Patrem vt iret (sic vocabant Salesium) cohortatus est. Itit Miser, & vbi cubiculi superauit limen, acerbius quām antea fletibus queſtibūsque indulgens, ad boni Patris pedes energumeno ſimilis procubuit. Nequibat præ contritionis magnitudine loqui, impeditibus vocem ſingultibus. Tum Salesius: Et quid hoc? fili mi? inquit. Quæ tantorum motuum cauſa? Bono ſis animo, ego quid pro te poſſum? Grande ſcelus commiſi pater (exclamauit ærumnous miles.) Quid verò ſubiecit Salesius, an misericordē Deum nescis? Ego, retulit ille, ſumpto ientaculo Communionem etiam ſumpſi, hei me perditum, niſi opem feras Pater! deliniuit blanditiis penè amentem Salesius, ac vt cœpit mansueſcere, num id ſciens feciſſet, interrogauit? Respondit, incoſideratè actum à ſe, malléque deinceps millies mortem oppetere, quām in ſimilemi incideſe offenſam. Tunc, vade in pace fili, dixit Salesius, ignoscit tibi Deus, qui cor contritum & humiliatum nunquam deſpicit. At ſaltem, retulit ille, iniunge mihi quam voles pœnitentiam, ô Domine. Recitabis ſemel (inquit Franciſcus) Orationem Dominicam, & ſemel Angelicam ſalutationem. Conſide iam, & tuas etiam pro me apud Deum preces ne denega. Receſſit conſolatione miles plenifimus, tranquilloque prorsus animo, bonum. Patrem miris laudibus extollebat, nec deinceps, quātūm per militaris disciplinæ libertatem licebat, vllam eius Concionē omiſit. Inter haec, nuntiatum eſt venturum breui Martinengium, vt ex Sereniflmi Ducis imperio, cuius in Sabaudia gerebat vices, non de rebus bellicis modò, ſed & de pacis ac religionis auctibus, quid agendum poſſet, prouideret. Parauit quæ ſibi videbantur expedire Salesius, ſeriōque ſuis cum filiis, de restituenda prorsus religione Catholica his in Provinciis apud Comitem tractaturus expectabat. Cùm ecce Comitem ipsum Sanctatharinianam arcem non transgrefſurū, pauciflisque ibi permanfurum diebus relatum eſt. Conſcendit mox in equum, nox licet iam atra quemūtis alium terruifſet, tantūmque perfecit itineris, vt ſummo manè relictis ad Aruæ Pontem Gebenneniſum moenibus, Viriacum peruenērit. Hic, pridię receſſum Martinengium fruſtrā quæri intellexit, quia tamen vel Crusilliis, vel Anicij forte hæſiſſe dubitabat, veluti præcurrentem conſequuturus, ad multam uſque noctem iter fecit, Tandemque per occurrentes paſſim viatores

Mar

*Franciſcus
ad Marti-
nengium,
pro Cabal-
lianis re-
bus profi-
ciſſetur.*

Martinengium, celeribus equis Camberium reuerti, certior fatus, quo iacturam illam aliquo modo resarciret, Anicum, salutandi Præfulis optimi Claudij Granierij, cum illóque de rebus omnibus conferendi gratia venit, Salesium etiam ad Parentes suæ consuetudinis audiissimos perrexit, quorum amoribus & congratulationibus recreatus, conscriptis de rébus suis articulis, non mora Camberium profectus est. Penè fixerat in diuersorio pedem, cùm in suas eum ædes Antonius Faber trahens, allatas, non ante multò, Serenissimi Ducis litteras, alias clausas, alias patentes obtulit. Amplissimam continebant hæc Religiosissimi Principis voluntatem, qua Gebennensi Episcopo, omnimodam plenissimamque potestatem & authoritatem dabat, quātum sibi expedire videretur, super Ecclesiasticis quibuscumque beneficiis in agris Caballiano, Galliardensi, Terniacésique ad Curiones, siue iam stabilitos, siue etiam ex arbitrio stabiiliendos, alendos, & fouendos capiendi iure fiduciario, donec ad hæc suum supremus Pontifex præberet consensum. Non defuerunt constituti ab Hæreticis Ministris, qui rem omnem in lites traherent, dicentesque inferri sibi iniuriam. Salesium diris prosequebantur, & impropriis: Verùm ille forti prorsus animo, sic egit Camberij; vt de ipsis, etiam super Beneficia Ecclesiastica, Ministris assignatis pensionibus Vindiciarum addictionem obtainuerit, eoque pacto recuperatis aliquot nummis, aliquot etiam Curiones, aliósve Catholico Ecclesiarum cultui idoneos Sacerdotes aduocauit. Claudio Cheuallerium, Theodorum Varuffum Goudanum Cathedralis Ecclesiæ Canonicum, Claudio Grandem Tallorensem, & ipsum Cathedralis Canonicum, Doctores Theologos, necnon egregios Verbi Diuini Concionatores. Præterea Ioannem Mangerium, hactenus Parœcialis Ecclesiæ Sancti Mauriti Martiris Boëgiensis rectorem, & Franciscum Tabuisum hactenus Ecclesiæ sancti Theoduli oppidi Flumetenis Curionem, viros omnes maturos, & de pastorali onere optimè meritos, quorum operâ res fidei Catholice mirum in modum breui creuerunt. Cheuallerius quidem à Salesio Bellauallensem Curram assumpsit, ac eorum parœciali Ecclesiæ Beatæ Mariæ Virginis præfектus est. Vir erat de quo Salesius iampridem, & ab eo tempore à quo Theologicas suas conclusiones propugnauerat, optimam spem conceperat, cum idcirco voluit ipsem in pos-

*Franciscus
non inuerto
Martinengio
Anticum per-
git, &
Camberiū.*

*Franciscus
à Duce
litteras
Camberij
recepit.*

*Franciscus
pensionum
Ministris
assignata-
rū vindici-
as obti-
net.*

*Franciscus
Sacerdotes
in Cabal-
lium aduo-
cat.*

Q

*Franciscus
Chenalle-
rii in Ec-
clesia Bel-
laullensis
possessione
inducens
malè exi-
pitur.*

sessionem inducere : Verumtamen malè ambo à Bellauallensis-
bus, adhuc in hæresi obstinatis, recepti sunt, quippe nec hospi-
tium, nec vinum ullum, nec vilia sedilia ad diem vnicum impe-
trare potuerunt, quin imò furfuraceo pane, qualis pro canibus
coquì solet, vix, & summo pretio à nequissimis incolis obtento,
cum musteo caseo & aqua, non aliam mensam quam terrā ipsam
nudam, quam fortè palliis texerunt, habentes, caninam ferè vi-
tam tunc agere coacti sunt. Sed non talem Salesius reputabat,
Apostolicam, potius aiebat eam esse, & Christi Domini, ac di-
scipulorum eius paupertatem, aliqua saltem ratione, gaudebat
imitari ; nec erat id illi insolitum, nam similia à duobus plusquam
annis, & Apostolici operis initio, non sine ingenti cordis lœtitia
variis in pagis expertus fuerat, Varruffio cōmissi sunt Aquarien-
ses, & Eschenenesiani. Douenenses, Losiniani ac eorum finitimi
populi, Claudio Grandi, Bontini, Sandesideriani, & Sasselenses
Mangerio. Tabuisio verò, Sanciriciani, Iuniperienses, & Burin-
giani. Sic sensim redibat Caballio Pristina veræ Religionis fa-
cies ; vnum erat, quo Francisci animus in hac prosperitate tor-
quebatur. Alpenses quippe, & Abundantiani Monachi ad Vera-
grorum limites, à p̄fca regulæ obseruatione turpiter lapsi, Ca-
ballium, & Falcinum, necnon Valesiorum agros scandalis infi-
ciebant, dabántque Hæreticis exprobrationum in Catholicā re-
ligionem materiam. Salesius postquam eos, non semel publicis
& priuatis colloquiis, ad modestiam saltem, qualem vnumquem-
que Clericum decet, reducere conatus est, aërem se verberare
vidēs fortiter apud sanctam Sedem Apostolicam, Serenissimum
Ducem, & supremum Sabaudiae Senatum exclamauit. Quid isti
(inquietus) enormes ditiūs in omnem perniciem terram ealcant?
aut conuertantur, aut tollantur. Plus vnā horā destruunt, quam
in anno sit ædificatum. Scripsit præterea hac de re fusè ad Apo-
stolicum Nuntium Barensem Archiepiscopum, qui sanè ad
omnia & singula proposita diligentissimam semper operā suam
collocauit. Verùm cùm resciiret hæc Abbas Abundantianus Be-
neficiarius, iacturā suis in temporalibus videns, aliud longè quam
Salesius scripserat de suis Monachis dicturus ad Ducem accessit,
nec satis esse ratus, Apostolici Nuntij mentem occupare cona-
tus est : Sabaudis, quotiescumque cum extraneis agunt, non ita
fidem adhibendam, inquiens. Dux, non secus ac Nuntius de viri
teme

*Franciscus
in Alpēs
& Abun-
dantianos
Monachos
exclamat.*

*Abbas
Abundan-
tiasi in
Franciscū
temeraria
verba.*

temeritate tacitè indignatus, Salesium de omnibus certiore fieri curauit, responsòque habito, donec aliter de Monachorum reformatione decerneretur, ad alendos tot in Caballio Concionatores, amplàmque Diuæ Claræ Monialibus Aquianensibus, stipei quotanuis erogandam Abbatem condemnauit. Sic malis licet ringentibus triumphabat Salesius, post innumeros exantatos labores, ac quandocumque Catholicæ Religionis cultum in aliqua Parœcia sufficienter tueri posse videbat, Triumphale protinus erigebat in ea salutis signum, Crucem Domini, quæ sanè res Hæreticorum animos graui mœstitiâ percellebat. Eodè tempore Dynasta Auilliacus in sui Patris Francisci Salesij opem, vt erat eruditus, mira patrabat, nunc quâ pollebat sermonis efficacia, nunc quâ valebat iudicis Consistorialis (vt aiunt) & potentis Reguli autoritate, in suam & veram sententiam quamplures pertrahebat. Tononenses hæretici stridebant dentibus in eum, & longè abesse Ministri, Viretus autem in primis voluissent; deturbare eum è supremi Consistorij solio Primario, quod olim ipsis electoribus occuparat, totis viribus conati sunt; At Salesius, qui tanti filij non modicae utilitatis autoritatem in omnibus (vt par erat) tuebatur, missis protinus ad Serenissimum Ducem hac de re codicillis, iussionem ab eo ad Tononenses obtinuit, qua non solum supremum Consistorij iudicem volebat Auilliacum esse, sed & ipsum omnimodam in eo habere potestatem. Ducis litteras, breui sequutæ sunt Apostolicæ, quibus supremus Pontifex quid circa Bezam vellet insinuabat, hæ autem tales erant. Dilecto filio Francisco de Sales, Præposito Ecclesiæ Cathedralis Gembennensis. Clemens Papa Octauus. Dilecte fili, Salutē & Apostolicam benedictionem. Fidei Catholicæ studium, & zelum salutis animarum, seruo Dei, & in sortem Domini vocato planè dignum, in tuis litteris perspeximus, & quid hactenus egeris in negotio illo, de perdita ouie ad Christi ouile reducenda cognovimus. Tuam fili, diligentiam & sedilitatem in Domino commendamus, & quamvis ea res cuius foelicem exitum valde optamus, non mediocrem, vt scribis difficultatem habeat, quia tamè Dei opus est, cuius gloriam quærimus, & cuius misericordia atque auxilio nitimur, te propterea magnoperè hortamur, ne eam curam deseras, néue cesses quod semel inchoasti, Dei adiutrice gratiâ vrgere. Speramus enim quod labor tuus non erit inanis in

Dux Ab.
batem con.
demnat.

Franciscus
Crucis
erigit.

Franciscus
ad Ducem
pro Aul-
liaco scri-
bit.

Franciscus
Apostoli-
cas litteras
recipit ad
Bezæ iterū
tentandū.

Domino. Quod ad populos illos attinet, quos Catholicæ religiones restitutionem audiē expetere significas, id quidem periculum nobis accidit, & ea de re scribemus in eam sententiam quam res postulat, & tu admones. Tu interea quod potes, præsta Deo iuuante, & nos tibi paternè benedicimus. Datum Romæ apud sanctum Petrum sub annulo piscatoris, die vigesima nona Maij, anno millesimo quingentesimo nonagesimo septimo, Pontificatus nostri anno sexto. Sylvius Antonianus. Itaque accepto Salesius secundo supremi Pontificis mandato, cùm ad Tononensis operis continuationem præclaros reliquisset messores, Martyrio licet nunquam propinquior, iterum Geneuam profectus est, salutauit Bezam, tāquam simplici officio rigidique Senis ita sibi conciliauit animum, ut de ipso quidquid deinceps vellet facturus videretur, forte sociauerat sibi Antonium Fabrum, qui nuper ab Illustrissimo Nemorosij Duce Gebennesianorum Præses constitutus fuerat, de huius etiam viri tanti congressu multum afferri sibi honoris Beza protestatus, in quam plures altioris genij sermones viam sensim aperiebat, eaque ratione non modicum temporis effluxit, Salesius de morarum facultate sollicitus, in hūc modum ad' disputationes venire tentauit; lacebant neglecta, & multo operta puluere in Cubiculi angulo, quædam maioris formæ volumina, Salesius destinatâ curiositate, quinam essent libri interrogauit, Beza moto capite veterum Patrum, quos parui duceret, libros esse respondit, tunc Salesius, ego vero (inquit) pluris facio quām exprimere possim, arreptoque quem primum obuiam habuit, contracta in rugam sua Chlamyde fortiter excusit puluerem, nec morā ubi librum aperuit, vidit esse Diui Aurelij Augustini opus, non poterat congruentius accidisse quidquam locum in eo de gratia & iustificatione cūmi reperisset inter volvenduni longissimæ disputationi grauem materiam, præbuit, difficiles Beza hominis motus, nisi impellente perpetuo sancto Spiritu faciebat, immò cooperari hominem ex se & validè negabat, ad cuius rei confutationem, hanc de horologio similitudinē Salesius attulit, Horologium ad notādas singulas horas, primū à perito artis fabro dirigitur & instruitur: deinde à motu inito, sua velut sponte, & motu cunctas diei horas percurrit, & sigillatim notat. Ita in anima iustificatione euenit, nam ea primū adeò ad veram cordis compunctionem impellitur, deinde sua comitante:

Franciscus
tertio Ge
neua pro
ficietur

Quaratio
ne Fran
ciscus cum
Beza di
spagatione
init.

Francisci
similitudo
præclara.

tante opera , alios iustificationis gradus percurrit , & perficit. Hanc similitudinem illicò , & appositissimè allatam miratus est Beza , & ad rem quām intricatissimam hactenus iudicarat enodandam, perquam egregiam: ad alia mox ventum est , rediitque sensim Salesius in primi congressus de Romanæ Ecclesiæ veritate, sermonem. Verū à misero Beza nihil aliud obtinuit quām quod anteà pronunciauerat , veram scilicet esse Romanam Ecclesiam, sed nec minus reformatam veram esse , immò verò ultimam hanc in eo excellere , quod faciliorem redderet cœlorum viam, & in ea pœnitentiæ actus ex consilio tantum , & per congruentiæ modum essent. Non distulit Salesius errantem arguere; & falleris procul dubio (inquit) quotiescumque satisfactoria opera ad salutem necessaria non admittis, neque verò hoc in animum meum induxerim, id tē ex conscientia proferre , quandoquidem non apud Doctores modò , qui quinque primis sæculis floruerunt, verū etiam in sacris, tum veteris , cum noui Testamenti codicibus, Catholicam huius Articuli veritatem passim reperire potuisti: Porrò hoc tu non ignoras de literis , ac librorum lectione tam bene meritus. Ambigebat, quid ad hæc responderet, conuictus hæresiarcha, tandem tamen in hæc verba gemebundus erupit. Quantum in me est, si à recto itinere deuiauerim, Deum quotidie deprecor , vt in illud me reducere sua misericordia dignetur; cūmque hæc spem Salesius conciperet , breuique reuersurus auere iuberet , perorantis manum stringens Beza, idem iterum protestatus est elatâ adeò voce, vt non ipsi tantum Faber & Rolladus, verū etiam qui ex eius seruis astabant, distinctè audiuerint. Tononum retiersus Salesius, dum Apostolicum opus continuat, ecce annuntiatur nobiles duos temerè rixatos, in Subassimum Campum duelli conficiendi causa processisse, captâ chlamyde in eum mox locum, tantum facinus impediturus se contulit: iam strictis dimicabant gladiis miseri cūm heus Domini (exclamauit Franciscus) quid animas vestras prō nihilo perditis? reprimite nefarios impetus, si quis apud vos restat Dei timor? furebant nihilominus , canum more, ad Patris optimi monita surdi, & nudum ferrum in sua quisque pectora intenare pergebant ; at vir Dei in amentes , quā iamdudum pollebat industriâ, irruēs, sic repressit, vt petita sibi iniicem venia sceleris pœnitentiam egerint, ac absolutionis ab excommunicatio-

*Beza ver-
ba misera-
tione di-
gna.*

*Franciscus
nobiles
duos duel-
lo dimicâ-
tes repri-
mtat.*

*Ministri
Geneuates
Vallenſes
& Cabal-
liani di-
ſputatione
Francisco
offerunt.*

*Franciscus
dat fidem
& eos tor-
ret.*

*Gallete-
rius Mi-
nister à
Francisco
vincitur.*

*Bernates
Galleterii
capite
damnant.*

*Franciscus
quarto Ge-
neuamit.*

*Beza val-
do cōcūtit.*

ne, quam idcirco incurribant, beneficium obtinuerint. Interea Vallensium Ministri cum Geneuatibus & Caballianis conuererunt, Francisco Salesio solemnem disputationem oblatum palamque iactabat, nihil nisi vaniloquum in Papista esse, verum Salesius hoc auditio Ministrorum consilio, nunquam letior oblatum acceptauit, nec vrgere cessabat donec indicta tandem disputationi dies fuit: Tononi haec fieri debebat, veruntamen frustra expectatum est, Ministri enim animo deficientes, mille tergiuersationibus ut antea fecerant, vni sunt, quam rem cum aegre ferret Salesius, Geneuatibus fidem dedit, iturum se in eorum Circuitatem sex tantum Sacerdotibus, quos ipse eligeret, sociatum, & coram quibusvis Ministris librorum, etiam Geneuae excusorum usu, Romanæ Ecclesiæ dogmata propugnat, sed Nebulonum terrori tantum hoc addidit, ut, si Galleterium solum demas, reliqui omnes altissimum deinceps silentium tenuerint. Galleterius itaque in Vallensi agro sub Bernatibus Minister, traeecto Lemanio lacu Tononum venit, diuque Salesij doctrinam sinceramque pietatem expertus, Religionis Catholicæ veritatē ac sanctitatem fateri demum coactus est, animoque recessit erga Romanam fidem, meliori quam venisset; verum Bernates cum titubatē a Salesij colloquio animaduertissent, ad necem, breuiter formato processu, ut inquit, condemnarunt. Intentabantur vnde atroces in Salesium mina, correptis plusquam initio pessimis, qui supererant haeticis, neque tamen ipse quartam Geneuensem ad Bezam profectionem distulit, commoto iam valde haeresiarchæ, & diris depravatae conscientiae aculeis ictu suam sinceriūs quam unquam mentem explicuit; Et agitaris (inquit) nifallor, mi Domine, & quandoquidem Catholicæ Religionis veritatem agnoscis, non dubito quin eius amplectendæ, quæ tibi olim vbera præbuit, magno tenebris desiderio, at fortè si ad eam, quæ te in gremium suum vocat, revertaris; de futurae vitæ commoditate reformidas; ecce quo timorem istum longè pelle re possis. Data mihi a supremo Pontifice fide, parem ego tibi fidem trado. Si ad Ecclesiæ Romanæ caulas regrediaris, quatuor millium aureorum nummorum pensionem annuam tibi pollicor prætereaque bonorum tuorum mobilium, quantum ea estimaueris, dupli valoris persolutionem. Demissis in terram oculis ad hanc propositionem, diu Beza cogitabundus conticuit: de-

mum

mum uti Romanā Ecclesiam matrem agnosceret, iterū atq; iterū professus in sua etiam religione de salute non desperare dixit. Tunc Salesius operam in eum suam ludere, satis supérque aduertens, Tononum regressus est, statimque Geneuenses in suspicionem de tentato Beza adducti, machinas & insidias in Salesium struere, & Bezæ custodes dare non cessarunt. Sunt qui affirment miserum Apostaram, interdictâ sibi Salesij consuetudine, eam mirum in modum exoptasse, & à multis quæ hactenus docuerat protulisse retractationem, ad quæ omnia Geneuates longærum senem delirare aiebant, ipsum tamen in extrema viâ suæ periodo eos suæ damnationis correos, accusasse. Quid quid sit, non villam exhibuisse pœnitentia formam nonnulli ferunt, ac idcirco sepulturā in Basilicæ Diui Petri Claustris, quam certè primus habuit, optauisse, licet aliud Generates deinde iactauerint, sepultum scilicet in vrbe, ne si cum aliis in Arenarium proiectus fuisset, Sabaudi eius cadaver Romam deferendum ac consumendum ignibus exhumassent. Ampla iam erat sacrosanctæ Crucis in Caballio familiâ, vt solemnis ei tandem cultus exhiberetur, in hanc rem ipse Franciscus Salesius, cum Ludouico Patruele, Baro Viriacus, Serenissimo Duci à Consiliis, Curio Ani-nissianus, Ioānes Maniglerius, Ioannes Saunerius, Societatis Iesu, Spiritus Balmensis, & Cherubinus à Mauriana, Capucini ad Ani-massianū Pagū cōuenerunt, eos autem Salesius, cùm ad Synodū processisset, rerūmque Caballianarū fusissimè exposuisset statū, ab Episcopo Granierio oprauerat, & magnâ suâ lætitia efficacissimos Adiutores obtinuerat, ita vt rem magnam, strenuissimorū Athletarū operâ, breui facturū non male speraret. Quinto ergo Calendas Augusti, anno millesimo quingentesimo nonagesimo septimo, eos Anicio, quo diebus præteritis Saunerius quidem Camberio, Cherubinus verò Mommeliano venerant, primū in Caballium fortissimus Christianæ militiae Præfectus conduxit, ac die postera, quæ Diuæ Virgini Marthæ sacra erat, vt tam pium negotiū fœliciter auspicaretur, in Claudijs Ludouici Danfeti ædibus conuentum habuit, in eo hæc agitata & statuta sunt. Ad introducendam omnino in Caballium sacrosanctam religionem Catholicam rem esse maximè necessariam, Serenissimum Ducem deprecari vti curonia omnia beneficia quæ hactenus Mauriciani ac Lazariani Equites possederunt, Curionibus ab Episco

*Geneuates
Beza
custodes
dant.*

*Franciseus
Capucinos
petit adiu-
tores & eos
in Cabal-
lium du-
cit.*

*Franciseus
ad Ani-
massianum
Pagum
conuentum
cogit.*

Episcopo Gebennensi stabilitis ac stabiendi remittat, vt Sacer cultus obseruari debite possit & Ecclesiastica Sacra menta fidelibus populis ministrari, nihil Caballianæ Prouinciae utilius cotinere posse quam si Collegium Societatis Iesu in ipsa Tononensi vrbe construatur & erigatur ex eo namque non modo nunc aliquot Religiosi in omnes Dioecesis partes excurrere possent sed etiam deinceps plerique & Sacerdotes & Iuuenes veluti ex seminario prodirent qui circum circa per vicos & oppida Euangelium inferrent, atque ita validam futuram arcem, ex qua veluti ex opposito contra Genevensis & Lausanensis Collegiorum infanos impetus dimicaretur; est enim vrbs Tononiensis inter utramque Ciuitatem sita, vt si quis sit in ea ambidexter miles utramque possit impetrare, præterquam quod non longe ab Allingiorum arce distat, ea quidem ad sustinendam Regij exercitus obsidionem sufficienter munita, vt si quando virgeret necessitas Patribus posset esse refugium. Iam vero quo Collegium illud subsistere queat, cedendum esse prioratum sancti Hyppoliti in medio vrbis situm amplisque ædibus adoratum, valoris annui mille & ducentorum nummorum Ecclesiæ Collegiali Oppidi Viriaci à Sixto Papa quinto pridem vnitum, quæ quidem Collegialis Ecclesia facile cessioni consentiet ad rem tam eximam pietatis & momenti. Quod si eidem Collegio quod vis aliud beneficium ab Apostolica Sede vniatur, satis futurum esse. Quoque Tononensis populus audi tor ad amplectendam religionem Catholicam feratur animo, Serenissimum Ducem facturum operæ pretium si non nihil de annuis ordinariis siue extraordinariis contributionibus liberaliter remittat. Quod autem ad Ecclesiam illam Collegialem Viriaci in agro Ternacensi: vt in pristinum suum statum secundum Bullæ erectionis normam restituatur, deprecandum Ducem, vt in compensationem Prioratus Tononensis vniioni vicinarum Ecclesiarum Saniulianensis & Thoëriacensis consentire dignetur, nec non vti ad eam transeant decimæ locorum Belmontis & Bernesij ad Prioratum sancti Ioannis extra Genevæ moenia spectantes, quas Lazariani Equites hactenus habuerunt valoris annui quingenitorum florenorum, cum pensione triginta saccorum frumenti æquæ mensuræ Oppidi Caluimontis, siue viginti æquæ mensuræ Camberiensis, cuius ratione pensionis dabit Collegialis illa Eccle

Iesuitæ
Tononij
collocandi.

Iesuitis
cedendum
D. Hyppo-
lii Prior-
atus.

Ecclesia Sancathariniensibus præsidiariis militibus sacerdotem
vnum, qui sacra coram eis faciat. Et quandoquidem Geneuates
conferre iampridem cum Catholicis Theologis velle se dixe-
runt, eos licet animo defecisse videantur ad id esse compellen-
dos, quod ut fiat scribendum esse ad Ministrum Perrotium ut
responsum illud vrgeat cuius curam assumpsit; si tamen respon-
dere nolit ad Ciuitatis Consules iterum scribendum esse. Et si
fiat hæc consultatio obtinendam à Ciuitate scripto & diploma-
te liberi pro Patribus Doctoribus, Scribis & testibus commea-
tus potestatem & quandoquidem Curio Animassianus multis in
eā rē grauari semper debet oneribus tū ad recipiendos Concio-
natores, subleuandos Energumenos, cum ad reparādas Ecclesiæ
sux ruinas; orandū itē Ducē ut permittat vniri ei decimas quas
Belleriparienses olim moniales in Animassiana Parœcia percipi-
ebant, nunc autem ab vno Geneuensi Hæretico inique pos-
sessas, sibi videlicet ab vna moniali venditas. Hæc fuit statuto-
rum Animassianorum summa, quibus iidem qui suprà hoc or-
dine subscriferunt Franciscus Salesius Præpositus Ecclesiæ
sancti Petri Gebennensis, Ioannes Saunerius Societatis Iesu, Lu-
douicus Salesius Canonicus, frater Cherubinus Capucinus, fra-
ter Spiritus Capucinus, Ioannes Maniglierus Curio Animassia,
& tanquam Testis Viriacus. Qui omnia deferret ad Principem
constitutus est Spiritus Balmensis, iamque Anicium usque per-
rexerat Reuerendissimi Episcopi specialia iussa accepturus, cùm
ipse Episcopus melius fore si Cherubinus huius legationis fun-
geretur officio, ipse enim Duci iampridem notus, & Aulicis, rem
expeditiūs pertractaret. Itaque demandatam sibi Prouinciam
Cherubinus assumens profectus est in Aulam. Ibi de omnibus
piissimum à Duce gratissimūmque responsum habuit, necnon
de peragendis in Animassiano Pago quadraginta horarum con-
cionibus, & solemnibus ad Deum supplicationibus, ad experge-
faciendos Geneuensium Ministros, vt iam cum Graniero con-
uenerat, deliberatione capta de omnibus quæ egerat subito &
distinctissimè Salesium per litteras certiorem fecit. Recesserant
ad Terniacenses Iesuitæ, remanserat cum Galliardianis Spiritus,
& redierat ad suos Veragros Salesius, Tononique libellum quo
falsam Ministrorum Missionem ostenderet, componebat cum
acceptis Cherubini litteris, de quadraginta horarum orationis

*Geneuates
ad dispu-
tationem
compellen-
di.*

*Cherubi-
nus à Gra-
niero in
aulā mit-
titur.*

*Franciscus
de falsa
Ministro-
rum Mis-
sione libri
scribit.*

R

*Franciscus
de 40. ho-
rus Ani-
massianis
cogitat.*

*Cherubi-
nus omnia
ad oratio-
nem 40.
horarum
respondit.*

*Geneuates
sibi timet.*

*Franciscus
Tononien-
ses Ani-
massiam
conducit.*

methodo cogitare cœpit, réque suis cum adiutoribus quos iam plurimos habebat communicata non inutile negotium fore vi- sum est si ad alliciendos populos piæ alicuius historiæ tunc tem- poris fieret representatio; ipse Abrahamici sacrificij tragicomœ- diam non ingratam fore dixit, in idque votum cæteri omnes consenserunt. Electi sunt qui poëma huiusmodi componerent idiomate Gallico, duo Salesij Francisci nempe Patruelis charissi- mus Ludouicus, & frater nominis eiusdem Tullia Dominus de ipsa nō tātūm Iurisprudentia & Philosophia, sed & de humanioribus literis, historia præsertim & Poëtica benemeritus, qui Salesij cum parentibus morabatur. Breui tempore compositione facta idoneis Actoribus distributæ sunt personæ. Interea rediit Cheru- binus, qui eo quo pollebat ingenio parādis omnibus ad commo- ditatem & decorem necessariis sedulam nauauit operam. Ere- cta erant in Ecclesiæ penè dirutæ ambitum tentoria cum telis, asseribus, tapetibus, aliisque huius generis rebus, vt populo si for- tè pluuium foret cœlum, daretur sistendi commoditas, theatrum vero in maiori area erectum. Cucurrit statim per vniuersam Sa- baudiam huius cœpti fama, quæ causa fuit vt ad cōdīctam diem ingens accurrerit hominum vtriusque sexus multitudo, ea fuit Dominica prima Septembri Natiuitatis Beatæ Mariæ Virginis festo, sexto scilicet idus. Territi hac Catholicorum multitudine in sua vicinia Geneuates, multos militum manipulos ad occu- pandas vias Ciuitate emiserunt, nec deerant in Caballio agrisque adiacentibus qui de ingenti strage formidarent: verūm Salesius Tononum ad suos reuersus, & pridie ad solemnitatem adhorta- tus, celebrata summo manè missa, sacerdotale supparum & stola induit, Tetragonóque pileolo insignis Catholicos ad iter fortes ducturus se obtulit, ligneam Crucem in eam rem apta- uerat, verūm qui eam deferret, omnibus ab Hæreticorum ra- bie metuentibus, inueniebat neminem. Quid faceret? In suum etiam Rollādum vt eam deferret sicco opus fuit imperio, tādem cūm triumphalem Crucis hymnum ante altare genuflexus de- cantare cœpisset præcedentem Rollandum cum Cruce sequuti sunt cæteri, vltimus veniebat Salesius, qui postmodum auctâ per vic os turbâ, medius fuit, nunc litanias, nunc sacros hymnos, mo- do vero Dauidicos psalmos decantans, & sic non sine honorum lachrymis decem milliaria per cœnosas vias confecit. Non citius Animassiae fuit, quam venire Anicienses sanctæ Crucis sodales

pœnitentes renunciatum est, & Salesius, multa præclarorum hominum turbâ stipatus processit obuiam eis. Veniebant illi graui passi operti saccis, nudi plerique pedes manibus ad precatorium rotarium occupatis, in medio, sanctissimi Crucifixi litanias lugubribus tonis personabant, & ultimus Prioris fungens munere Ludouicus Salesius Canonicus procedebat. Ut se inuicem salutarunt Patruelles piissimi nequievunt à lachrymis temperare verū iuncti usque ad templum tenerrimis fletibus viam consperserunt. Diuæ Virgini ante maius altare breue Canticum persolutum est à Musicis, & post hæc (nox enim iam inguerat) perrectum ad ceenam; aderat Antistes Reuerendissimus Claudius Granierius qui authoritate & sanctitate sua augustam hanc solemnitatem illustrabat, is manè facto per sacrificium inter cuius solemnia Præpositus Salesius feruentissimam habuit cōcionem. Orationi initium dedit: tunc sacrae Crucis Anicienses fidales salutari cibo refecti coram sacramento primam horam confeuerunt: sequuti verò sunt Salesium, qui concionibus populum sistenter Spiritus Balmenis, Cherubinus Maurianensis, Antonius Turnonensis, Capucini, Canonicus Salesius, Petrus Mauinerius, Claudius Grandis, Ioannes Mangerius, Claudius Cheuallearius, Franciscus Tabuisius, Theodorus Varufius, & alij tum sacerdotes cum regulares. Olim in via quæ dicit ad Genueam, Philibertus quidam lapideam Crucem duabus marmoreis statuis, una quidem sanctissimi Crucifixi, altera verò Beatæ Virginis Mariæ erexerat, suoque nomine voluerat Philiberteam dici. Eam hæritici deturbarant nec nisi tres gradus quibus erat imposta in orbem formatos truncāmque columnam reliquerant: at Catholicis eundem locum alia decorandum cruce consilium fuit. Itaque nouam ex ligno fabricarunt, quam cum Salesius ritu Catholicó aqua lustrali aspersisset Antistite senilibus infirmitatibus correpto atque ita impedito sacerdotibus cum musicis vexilla Regis prodire, fulgeréque Crucis mysterium quo carne carnis conditor suspensus est patibulo, altè canentibus eleuata est, nec mora apposita ferrea lamina, cui Gallico idiomate Salesius inscribi curarat, huius argumenti epigramma: non esse lapidem neque lignum quod Catholicus adorat, sed Regem illum qui cum in Cruce mortuus sit, suo etiam Crucem decorat sanguine, eadēmque horâ in Ioannis Sageti ædes regressus, sum-

Ludouicus
Salesius
Anicienses.

Granierius
& Fran-
ciscus ora-
tioni ini-
tium dant.

Franciscus
praesaltam
crucem &
nimassia
erigit.

Franciscus pta penna nonnullas conclusiones pro sacri ligni defensione
 positiones scribit ad Ministros Geheuenses. Dum hæc agit, ecce Ternerien-
 sium conuersorum religiosum septingentorum ferè hominum
 vtriusque sexus agmen venit, Cherubinus statim Concionem
 habuit ac ut obiectionem hæreticorum vnicam cum veritatis
 stringuntur aculeis præueniret, his verbis usus est. Nihil hinc dici-
 mus, Auditores, quod ubique & quandounque voluntis co-
 ram Ministris non propugnemus, ipsi vero vos hactenus decepe-
 runt. Obtulerant nuper consultationem his de rebus inter nos &
 eos controvëris, expectabamusque uti promiserant datæ fidei
 testimonium inscriptis Quid tamdiu morantur? Nos sanè coram
 vobis Deum testem facimus, non stare per nos quin ad quam-
 cunque disceptationem conueniamus, ut vos deceptos & ab ve-
 ra Ecclesia alienos fuisse luce meridianâ clarius commonstre-
 mus. Ad hunc sermonem quamplures emiserunt lachrymas, alij
 de præteritis peccatis miserabiles querelas contexebant, & ad
 septem hominum millia & amplius creuerat multitudo. Ministri
 ubi quid dixisset Cherubinus resciuerunt, tanquam resumptis
 animis scripserunt ad eum Ioannis Corajodi Aurifabri manu,
 paratos se ad consultationem, solisque deesse conditiones quas
 petebant sibi dari. Itaque eorum litteris Episcopo & Præposito
 communicatis, Ludouicus Salesius Canonicus lectus est qui re-
 sponsum ferret, is diligentissimus rectâ ad Corajodum perrexit
 cui præsente Iacobo Gradello viro consulari & litteras dedit &
 Prædicatorum Catholicorum consilium expectationemque ex-
 plicavit amplissimè. Corajodus vero ad Ciuitatis Dominos rem
 omnem referendam ait, & hi rursus ad Ministrum Perrotium re-
 miserunt: Salesius cum Yuoyano & ipso Hæretico ad Perrotium
 init; verum ille quamvis Cherubini Epistolam tereret mani-
 bus, hæc se omnia ignorare protestatus est, remisitque Salesium
 ad Concilium Ministrorum, nihil iis insciis statuendum esse in-
 quiens. Ministri autem cum in longos dies different concilium,
 non distulit ulterius regressum Salesius, & ipsi postmodum quæ-
 cunque à Corajodo scripta fuerant per litteras retractarunt. Vr-
 gebant tamen Franciscus Salesius, Cherubinus & alij consulta-
 tionem propositam, eaque de re seriò ad supremum Pontificem,
 Congregationem de propaganda fide, Cardinalem sanctæ Se-
 uerinæ,

Ludouicus
 Salesius
 Geneuam
 mittitur.

uerinæ, Cardinalem Aldobrandinum, Ducem Serenissimum & Apostolicum Nuntium tum à Salesio, cùm à Iesuitis & Capucinis scriptum est. Hæc omnia in vanum, quandoquidem Geneuates statim ac Iesuitas adfore intellexerunt sub prætextu callidorum nimis hominum, & qui in rationes ut vocant status vtrò citròque se immiscent, nullis iam opus esse consultationibus dixerunt quæ causa fuit ut mille deinceps exprobationibus & meritò quidem à Catholicis onerarentur. Inter hæc fluxerunt duo menses, & Salesius Tononum reuersus multos homines pergebat ad fidem reducere, Neophitos modò confirmabat, modò validissimis argumentis hæreticos obstinatos verberabat, eximia sui existimatione replebat omnium mentes, neque tamen propterea ab Christianæ humilitatis actibus desistebat vel tantillum, quinimò omnibus obsequentissimus, Curionem, Procurarem, Medicum, Patronum, & seruum agebat in Domino; Semel cùm in suis vestibus nonnihil farturus cubiculi portam male fortè clausisset, improuisò in hoc humili exercitio à viro quodam nobili occupatus est. Is magno stupore affectus, quid hîc agis mi Domine? inquit, Non video inconueniens, respondit Salesius, si id ego sarcire discam quod ipsem et vastui ac laceraui. Mirum quâm posteâ vir ille nobilis qui in fide adhuc titubabat hoc humiliatis exemplo profecerit. Per hæc tenipora Franciscus Bonna Diguierianus armata manu in Sabatidiam irruit, & improuisò Maurianam occupauit. Non parum profectò Religionis negotia in ipsomet quamvis diffiso Caballio turbauit hæc irruptio, sed Dux inuictissimus superatis valido cum exercitu Alpium iugis breui omnia recuperavit, & cælos fugatosque hostes procul expulit à continente. Salesius non resciuit citius, venisse, vidisse, ac vicisse Ducem cum Tonono ad eum profectus est; erat tunc temporis in arce Barralliana Princeps, & eam ad vltimum munire pergebat. Salesius fusè de actis omnibus Duci publici boni audiò ac de religionis Catholicæ progressu latabundo differuit, & posteaquam veniam postulauit ad discessum, Dux adesse Mauricium Brottyacum Caballianæ legionis Præfectum obstinatissimum Hæreticum memor, manere iussit, tum aduocato Brottyaco suas ut coram Salesio circa Romanam fidem difficultates exponeret, imperauit. Itaque dato Dux disputationi initio solos Brottyacum & Salesium reliquit, singénisque

*Geneuates
Iesuitas
nolunt.*

*Stupendum
in Frâcisco
humilia-
tis exem-
plum.*

*Franciscus
Barralliu
ad Ducem
profectio-
tur.*

*Franciscus
trium ho-
rarum spa-
cio diffi-
sat cum
Brottyaco.*

aliò distrahi, mox tamen se redditum ut ambobus omnimodam daret libertatem, ipse per foris rimulas & seræ foramen non sine mira patientia omnia audiebat, nam trium circiter horarum fuit hæc disputatio. Porrò reuoluens ianuam. Vter Victor? inquit. Agnoscisne tandem, ô Brottiace, nostræ religionis vetitatem? Tum Brottyacus. Ego (inquit) Serenissime Domine Theologiam noui solo nomine, atque adeò mirum nequaquam videri debet, si ad hoc sum bellum ineptus, inermis scilicet, verùm argumenta omnia Domini Præpositi optimè memorâ teneo, de iis cum Ministris conferam, nec vñquam me à recta alienari ratione patiar, vbi eam videro, amplectar. Lætus hac loquela Princeps, Titubare enim ac moueri rectè iudicabat, Salesio dimisso, Brottyacum priuatim sibi adhibuit, necnon de strenuissimo Athleta miras laudes pronunciauit. Salesius igitur Ducem Barrallij alloquitus quidquid voluit obtinuit, tum circa Curionario beneficiorū restitutioñē, pensiones Ministrorum abrogandas, & Iesuitas Tononi collocādos, cùm circa Lazarianorū Equitum promissum tenendū. Verùm dum redit Aniciiq; tantisper moratur, in vehementissimam febrim continuam cecidit anni nonagesimi octauii initio, tamque diris conflictatus est doloribus, vt diebus septem continuis parum de salute speraretur. Quam graueriter suum Apostolum infirmari Tononenses Catholici tulerint vix dici potest; sed idipsum Granierius, qui pestilentiae vitande causa Villam in Sallatio apud Falcinates senex optimus recesserat, tam egrè tulit ut eger ex inde fieret. Suffecit Salesius in suum locum charissimum sibi ac iam laborum consortem Cherubinum, qui Tononi magno cum fructu Aduentus Dominici & sacra Quadragesimæ Conciones habuit, necnon solemnem illam disceptationem cum Hermanno Lignario homine Germano sed Genevensi incola, qui in ea ciuitate Caluinianæ Theologiae Professor erat. Scripsit hac de re Sammichaëlius Auulliacus longam Epistolam, quam ad Charansonum ex magistris auditoribus Supremæ Curiæ rationum Sabaudię direxit, & curavit Camberij mandari typis. Interim dum Salesius Tononensisibus satis prouisum ratus, cum Patre Ioanne Maurianensi Aniciensium Capucinorum Custode peste infectis non sine maiori quām priori morbo vita suæ periculo subueniret. Granierius ut filium suum resciuit Anicij ad tantam velle charitatem mōras trahere, missō

Dux Brot
tyaco Frā.
ciscum
laudat.

Franciscus
in febrim
incident.

Cherubi-
nus in Frā.
ciscī locū
sufficit.

Hermanū
Lignarium
vincit.

Franciscus
sanitati
restitutus
peste infe-
ctis subue-
nit.

missio celerrimè tabellario cū absolutâ iussione teuocauit. Quare Franciscus facta quadragintadiali probâtione ad suum Antistitem Villam Sallatiorum perrexit: hinc (cùm iam Hermannus à Cherubino ignominiosam fugam adornasset) ad suos rediit Tononenses. Auctum Doctissimi Salesij præsentia Cherubinum Socors Hermannus intelligens, citatus licet libellis publicis & proscriptis, cauebat sibi maximè ne rediret asperorum aquâ calidâ canum more, & Cherubinus hac insignis victoriâ cum optimè Salesij Vicarium egisset, à suo Provinciali vocatus ad tantillum temporis discessit, relicto tamen qui eum repræsentaret Spîitu Balmensi. Certè pudebat Hæreticorum plurimos de Theologî Genuensis fuga. Vnus in primis Ferdinandus Bouerius Vir nobilis, Vallensis Chillonensis natalibus, verùm à multis iam annis Tononensis incola de sua fide satis incertus arrepto Plessisij Mornæi in Missam libro rectâ perrexit in domum Salesij, quem cùm non reperisset notatum vt volebat plicatis foliis librum reliquit super cubiculi mensam & abiit: reuersus domum Salesius accuratissimè librum peruvolut; notauitque insigniores falsitates, necnon quatuor aut quinque folia, in quibus insolentissima erant mendacia & blasphemias sponte auulsit. Non multâ interiectâ morâ rediit Bouerius, quem vt Salesius vidit, moto capite & eleuatis manibus, nunquam (inquit) impudentiorem mendacem legi. Queso te, patientiam habe, & mecum senties, sed parce prius quod hæc & hæc folia disrupterim, vide si merentur lucem, en mendacium, en & aliud, denique scatent innumeris. Quid dicas ad hæc? tu ipse contrarium non ignoras. Mox tam validis stupentem constrinxit argumentis, vt nihil aliud quam se de omnibus ad Genuenses Ministros, si fortè Plessisium tueri possent scripturum responderit. Verumtamen nihil illis sani vel efficacis referentibus Bouerius Salesio abiurandæ fidem Hæfis dedit quam statim ac Granierius Antistes Tononum venit, in eius sacris manibus cum lachrymis abiurauit, diu prius de singulis veræ fidei articulis à Salesio instructus. Ringebant nihilo minus alij, quos scilicet Satanæ inhabitabat, nec poterant æquis oculis Virum mitissimum intueri. Æstas erat, necnon dies Dominica, & ipse in Diui Hyppoliti Basilica habuerat concionem, explicarâtque Euangelicum hoc cōsilium, in vnam te maxillam percutienti præbe & alteram. Dum egreditur ecce turbulentissimus

Franciscus
Granierius
renocat.

Cherubinus
à suo
Provincia
livocatur.

Franciscus
Bouerio
Plessis
Mornæi
mendacia
ostendit.

Bouerius
abiurat
hæfisim

Lyeuri
hæretici in
Francisci
facinus.

Francisci
mira re
sponsio ad
interroga
tū insolēs.

Spiritus
Balmenfis
cū Vireto
discepta
tio.

Franciscus
rumulu
antē popu
lum tran
quillat.

Francisci
methodus
agendi cū
hæreticis
optima.

simus quidam Hæreticus, Andræas Lyeurius vocabatur, recedē-
tem violentâ manu fistit interrogatque coram populo. Tu dixi-
sti in vnam maxillam percutienti præbendam alteram ne fortè
percussa sit illa pallidior; si ego te nunc alapā percuterem, ver-
terēsne faciem ut secundam tibi impertirem? Respondit ad hanc
insaniam mitissimè homo Euangelicus. Amicè scio quid debe-
rem facere, verumtamen nescio quid facherem, stupuit ad re-
sponsum amens Lyeurius sed parum abfuit quin ab adstantibus
in indignationem versis ipse quæstionis suæ solutionem, nisi Sa-
lesius impediisset, experiri cogeretur. Insolens alias Calus fuit.
Pater Spiritus in proximo vrbi templo concionantem Viretum
audierat, factum est cum absoluta esset concio ut à Ministro sui
dicti rationem peteret. Minister ad extremum adactus furibun-
dæ felis ad instar cœpit in Spiritum acribus verbis agere, & Spi-
ritus altè etiam loquebatur. Populus qui in urbem redibat hoc
spectaculo facile excandescens nebuloni non nemini Spiritum
à Vireto auellendi animum dedit, venit igitur ille & quod ius
disputandi habes? inquit. Quis te hic misit larua? tum vi eum ex-
traxit. Salesius ad hæc superueniens conabatur placare omnia,
iam enim non ex viris duntaxat multi, verùm etiam ex fœminis
quamplures iaciebant in Spiritum lapides, & abigendum aiebāt.
Ducis Serenissimi & Antiflitis imperio & autoritate se missos
esse dixit, nec ad aliud quam ut & concionarentur & disputarentur.
Populus eo viso & auditu quietuit, euasitque hac ratione Spi-
ritus, cui deinceps Salesius ut omnibus in hæreticos destinatis mi-
tiūs agendi consilium dedit. Sanè Salesius nunquam hæreticorū
animos opprobriis vel asperioribus Epithetis alienauit, tranqui-
llissimus erat in suggestu, veritates Catholicas potius exponebat
quam in falsitatibus hæreticis confutandis immoraretur. Non
deerant quidem & hi Religiosi viri, qui eum minus reputarent
ad Hæreticorum conuerisionem idoneum, eo quod non satis
acriter (inquietabat) in eos inueheret, sed velut aliquid ab iis metue-
ret lēto procederet gressu. Verūm his de iudiciis ipse certior per
amicos suos factus, Aiebat se experientia iam dudum cōprobasse
ex lenitate maiores semper emergere utilitatem, & viam hanc
meliorem faciliorēmque esse. Hæreticos, ut sunt superbissimi, nō
facile verbis atrocibus cogi. Prætereat se maximè aiebat cupere
Christum Dominum imitari, qui cū Iudeis regnum cœlorum
annun-

annuntiaret, obstinatos quidem seuerè corripiebat, sed veram suam doctrinam cum omni mansuetudine & lenitate spargebat. Quis verò ad æternæ sapientiæ prudentissimam methodum nō se conformet? Nę ego, subiiciebat, nunquam inuestiuis & obiurgationibus vñus sum, quin me postea pœnituerit, debet esse certissimum axioma, homines plus amore & charitate demereri quām seueritate & inclemētiā. Cūm aliquando ex cathedra sermonis feroore actus putidum Caluinū dixisset, formato protinus Auditores Crucis signo non modicum mirati sunt, quod tandem sic in eum egisset, non enim vñquam simile quidquam audierant, quod etiam cum accentu tam modesto pronunciauit vt facile fuerit coniicere nullo id eum modo ex turbulentia fecisse. Porrò hac ille benignitate & æqualitate sui tantum valebat in populo vt omnium animos aliquantulum cognitus raperet, nec id Serenissimum Duce latebat, qui hac eum de causa Ripallensi & Filiacensi Eleemosinæ distribuendæ præfecit: & mirum erat quanta eum pauperes dilectione prosequerentur, vt & ipse eos suis in visceribus ob amorem Christi gerebat. Distribuebat quotidie ad Ripalliaz fores nouem panes ponderis libraruim quatuor necnon prætereuntibus omnibus curaþat stipem erogari. Dabantur item pro pagis citra Duranciam eiusdem ponderis panes triginta in hebdomade. Pauperibus Tononensibus & vicinis, postquam genuflexi omnes simul pro sua Celsitudinis incolmitate & prospero rerum suarum statu Deum orauissent viginti panes distribuebātur, & poterat numerus si que prætereuntibus dabantur & famulis in id destinatis iungas ad centum & viginti panes in hebdomade ascendere. Obtinuerat præterea Salesius à Duce quinque maiores modios Sabaudicos ex Abbatia Filiacensi & Ripallensi Prioratu, quos sexdecim senibus & infirmis prout sibi videbatur, distribuebat. Hac tempestate prodit in lucem ex officinis Genuenensibus perniciosissimus in sanctæ Crucis honorem libellus, authore quamuis tacito Antonio Fayano Ministro, quem ad scribendum impulerat solemnitas Animassiaz nuper exacta & erecta in biuio altissima crux, immò iam amentem penè verterat in rabiem. Currebat huic & illic liber nemine respondente, donec in Salesij manus incidit. Is statim ad Episcopum iuit, qui conuocatis quos apud se, Tononi scilicet, habebat Concionatoribus alijsque Sacerdotibus doctis

Franciscus
benignita-
te & leni-
tate omni-
bus acco-
priissimus.
Franciscus
Ripallensi
& leemosina
præficitur
à Duce.

Librū con-
tra Crucis
honore Fa-
yanus edit.

quid h̄ic agendum esset deliberauit. Tandem omnium votis vi-
 sum fuit, Responſione ſive Apologia pro ſacræ Crucis honore
 onerandum eſſe Salesium, quippe qui iam antea Fayanum no-
 uerat, & erectionis fuerat author, quīque in ſcriptionis genere, vt
 & predicationis valebat quamplurimū. Acceptauit non inui-
 tus demandatam ſibi ſcribendi Prouinciam Fr̄acifcus, adhibéns-
 que statim operi manum ſic laborauit, vt in hac materia nihil
 paſſus fit deſiderari. Suo autem more tractando potius quām re-
 futando rem oīnne m̄ quatuor libris complectitur. In primo poſt-
 quam de nomine Crucis egit, nouem probationibus Virtutem
 Crucis, eīque debitum honorem, ex ſcripturis, ex Patribus, ex cō-
 feruatione, ex imitatione, ex antiquitate, & ex dignitate ſtatuit.
 In ſecundo agit quatuordecim capitibus de picturis & imagi-
 nibus crucis, de apparitione Constantino magno facta: de vſu
 crucis in rebus ſacris: de ſalutatione & inuocatione crucis: de ti-
 tulis & epithetis Cruci ab Ecclesia datis: de testimonio Arnobij:
 de comparatione Crucis cum ſerpente æneo: de punitione eo-
 rum qui erga Crucem malē fuerunt affecti. In tertio libro vnde-
 dicim capitibus definito Crucis signo, ait eſſe publicam Christia-
 nę fidei professionem, ostendit deinde frequentem & varium
 fuſſe ſigni Crucis vſum in veteri lege, poſthāc tractat de ceri-
 moniis & benedictionibus, necnon afferit rationes cur formetur
 in puerorum baptiſmi Sacramentum ſuſcipientium fronte ſignū
 Crucis; demum duobus vltimis capitibus de vi ſigni Crucis ad-
 uersus Dæmones agit fuſſiſſimè. In quarto & vltimo libro tractat
 perquām egregiè de variis honoribus & adorationibus ostendit-
 que quo honore crux honoretur: & tandem piissimè ſicut doctiſ-
 simè concludit in hāc verba. Nunquam arbitrata eſt Ecclesia cū
 Apostolo quidquam ſcire vel prædicare niſi Iefum Christum &
 hunc Crucifixum, neque ſimiliter quidquam venerata eſt præter
 Iefum Christum & hunc Crucifixum: non Iefum Christum abſ-
 que Cruce, ſed Iefum Christum ſua cum cruce, & in cruce.
 Adoramus quod ſcimus: atqui ſcimus Iefum Christum in cruce,
 & Crucem in Iefu Christo. Quamobrem hoc & totius Christianæ
 doctrinæ, & omnium quæ huic vſque attuli compendio fine m̄
 facio, protestando cum glorioſo Crucis prædicatore Diuo Paullo
 (ſed fac, ô Deus, plus hoc ſit corde & actionibus, quām scripto
 & ore, & ſic in vitæ fine faciam) Absit mihi gloriari niſi in cruce
 Domini.

Franciscus
pro defen-
ſione cru-
cis librum
ſcribit &
Fayano
reſpondet.

Domini nostri Iesu Christi. Opus hoc Serenissimo Duci dedicauit, tum ut ipse ait, ad perhibendam ei aliquo testimonio propensissimam suam deuotionem, cum ad agendas gratias de restitura apud Veragros cæterosque Geneuae finitos populos sacrofanciam religione Catholica. Dedicauit & secundariò librum hunc charissimis suis Confratribus Aniciensibus, qui sub crucis vexillo ad rapiendum vi regnum cœlorum ipso duce militabant, & curauit mandari typis Lugduni, quem tamen postea vir bonus quidam inscio Salesio sub Panthologiæ nomine secundò edidit nec paruâ hac de re mœstitiâ authoris affecit animum, qui nihil ita fugiebat quam insolentes titulos, eratque solitus dicere Architectum illum stolidum & imprudentem esse, qui decumanam portam domo maiorem faceret. Interea Tononum rediit Cherubinus vnâ cum Reuerendissimo Gebennensi Episcopo, qui pluribus in locis reconciliatis (ut aiunt) publicè Ecclesiis & in eisdem erectis & consecratis altaribus celebratisque generalibus ordinibus, & ministrato Confirmationis Sacramento, Missas, diuina officia, Sacraenta Ecclesiastica, ieuniorum dies, festiuitatum celebritates, ac cætera Christiana exercitia restituit; nec non orationem quadraginta horarum à Patribus Capucinis bis eodem anno intra decem dies Tononi celebrari permisit, adeò verè infixam horum populorum cordibus à Salesio veram fidem cognoscebat. Et Deus Seruum suum coram hominibus miraculis etiam tunc clarum reddere voluit. In Sambonensi Tononensem suburbio viuebat obstinata sua in hæresi mulier, quæ circa hæc tēpora ab legitimo cōiuge filium pepererat. Is filius cum per multos dies parentibus baptismum differentibus iacuisset in cūnis, vitam cum morte commutauit. Mater confestim graui conflictata mœstitia quod absque baptismo filius suus deceſſisset, corrumpebat oculos fletu, & lamentis totam domū, & viciniam implebat. Sepeliendus tamen erat infans. Perrexit idcircò ad Petrum Boueratium Sacerdotem qui Sambonensem Curam habebat, ut in cæmeterio locum filio suo obtineret. Cum ecce Salesium offendens, Fiam Catholica, mi Pater, exclamauit, si tuis precibus filius meus viuat ut saltem baptisari possit. Tunc Salesius flexis genibus Deum deprecatus est, & ex ea hora filius vivit. Actis Deo parentes mille gratiis, infantem ad baptismum asportarunt, qui tamen ad duos tantum dies vixit, & cum vniuer-

*Franciscus
librum su-
um Duci
nuncupat,
& fratri-
bus peni-
tentibus.*

*Granierius
in Cabal-
lio Eccle-
sias conse-
crat.*

*Franciscus
puerum
mortuum
fuscat.*

sa suâ familia hæresi nuntium remittentes Religionem Catholicam audiissimè amplexati sunt. Fuit præter ipsum Boueratum huius rei testis oculatus Georgius Rollandus & mox per urbem vicosque tam celebris fama cucurrit ut miraculū ipse etiam Cherubinus publicè ex sacro pulpito ad Hæreticorum confusione promulgauerit, nec distulerunt quamplurimi statim ac de re tota certiores facti sunt Vicanos illos imitari. Sed iam instabat Orationis quadraginta horarum tempus, iamque diligentissimè parabantur omnia, cum Dux Serenissimus huius spectaculi cupidus ad Gebennensem Episcopum scripsit, si forte differri actio posset. Episcopus indicatam diem rescripsit nec differri rectè posse, cùm de tempore quo apud Sebusianos sua Celsitudo occuparetur nihil certi constaret, at Orationis secundæ futuram Deo propitio testem, quæ solemniori cum apparatu pro eius dignitate cogitaretur. Itaque ad indicatam diem undecimam calendas Octobris, quæ Dominica erat, & vigilia diui Matthæi Apostoli & Euangelistæ, cœpta est prima Oratio ponè Diui Augustini Ecclesiam, tāto populorum undique tum ex remotis etiam ad duas diætas partibus, cùm ex vicinis Provinciis Sabaudia, Burgundia, Helvetia, Valesia, & Augustæ affluentium concursu, ut vix credi queat. Facta est manè generalis Processio, in qua detulit augustissimum Sacramentum Antistes, atque ubi regressum fuit in Oratorium, ecce Pœnitentes Confratres Talingienses aduenierunt candidis vestibus, nec mora trecenti homines Bellæhallensis Parœciæ absolutionem ab hæresi petentes, quam obtinuerūt. Sequuti sunt eos Sodales Boëgienses, quos Franciscus Salesius. Concione recreauit, sumpto themate de realitate (ut aiunt) & dignitate Sacrosanctæ Eucharistiæ, occasione representati Manæ descensus in desertum super theatrulum oculis suis obiectū. Quadraginta posthæc processiones successiue turbam auxerunt Sanciriciani erecta quām mirè conseruarant argenteā cruce venerunt; plusquam ducenti Fesserientes, sexaginta Perrigniacenses ad fidem conuersi sunt, die postera venit Thomas Pobellus Tricastrensis Episcopus, & cum eo innumeri penè Clusenses, Sallanchiani & Falcinates amicti stolis albis, nudi pedes, & Dominicam passionem repræsentantes. Post hos Agathopolitani, & ab his Nobilium Caballianorum præclara Societas, à Produce Lambertto conducta. Post meridiem Aquianenses, quos Angeli quam.

Cherubinus patrum à Francisco miraculū promulgat.

Oratio quadraginta horarum Tononij priua.

Franciscus de Sacramento Eucharistica concionem habet.

quamplures Passionis deferentes mysteria præcedebant, hi in theatrū erexit suauissimos versus recitarunt; prodiit deinde Propheta Helias datum sibi ab Angelo panem cum ab impia Ieza-bele fugeret sub iunipero comedens. Properabant Terniacenses, sed à Genueensibus dum eorum mœnia lamberent, per sum-mam perfidiam aggressi, magnis laboribus & vita periculo non nisi ingruente iam nocte urbem intrarunt. Quam totam Salesius & Cherubinus assiduis alternatim Concionibus transegerunt insomnem tandemque qui primi Orationi adfuerant, eam etiam reportato piissime in diu Augustini Ecclesiam Sacramento clauerunt. Dux cum distinctissimè omnia accepisset, non modò hoc tam pium opus laudare cœpit, sed etiam propriis sumptibus huiusmodi institutum, cui ipse adesset palam prosequitus est, & accessit faustissimum nuntium Alexandrum Medicem Cardinalem Florentinum, Summi Pontificis à latere Legatum è Francia redeuntem Matisconem appulisse, tenerique voluntate per Allobrogos, atque inde per Vallesiorum tractum transeundi. Dux occasionem optimam ratus, qua sui erga Sacro-sanctam Catholica-m fidem studij luculentissimum testimonium exhibere posset parari secundam quadraginta horarum orationem Tononi qua necessariò transiturus erat Cardinalis iubet, simul eum excepturus Altacomba Chanam ad Rhodanum, Burgetinum lacum ac Saueriam fluuium nauigans properat, salutatōque Legato, qui lentè viam conficiebat, ipse celeribus equis Tononum aduolat. Gebennensi & Tricastrensi Episcopis Salesio Præposito, vniuerso Clero, ipsoque postmodum Duce suis cum aulicis obuiā Cardinali effusis, pridie Calendas Octobris intravit in urbem, ac in diu Hyppoliti adem primò rectâ perrexit; ductus inde est in Vrbis palatium splendidè, ac ut tantum decebat Antistitem patratum. Hic cùm secundæ salutationis officium Proceres exhiberent, Serenissimus Princeps Franciscum Salesium manu apprehensum ad Cardinalem duxit, & iste est (inquit alta voce) Mi Domine Caballij. Apostolus quem ego tibi fisto venerabundum, & vides hominem à Deo benedictum, ac ad nos de cœlo missum, qui præ grandi salutis animarum studio inflammatus non sine vita suæ periculo primus in hanc Prouinciam intrepide venit, sparsit diuini verbi semen, extirpauit zizania, Crucem Domini ac eius fidem plantauit, his in Ditionibus, è quibus eam

Franciscus
& Cheru-
binus no-
tum Con-
cionibus
transfigūt.

Dux secū-
dam ora-
tionem pa-
rari inbet.

Alexander
Cardinalis
Medices
Tononum
venit.

Franciscus
Dux Car-
dinali pre-
sentē fistit.
Apostolum
Caballij
vocat.

inferorum acies per hæreticos à septuaginta plusquam annis eradicarant & sustulerant. Ego verò tam pia cœpta secundaturus meum huc ensem attuli. At quidquid hoc in opere laudis est, totum illi deberi nemo diffiteatur. His dictis Salesius iterum in genua procubuit & Cardinalem per oræ vestis osculum veneratus est. Cardinalis verò tantillum inclinatus eum erexit, amplexatus necnon tenerrimè osculatus his verbis vñs est. Domine gratias ago tibi de tuo zelo, perge quo cœpisti pede, ego quod mei est muneris fusè quæ egeris Beatiſſimo Patri referam, nec id omittam. Tantis cumulatus honoribus Salesius recessit perfusus rubore genas stupentibus omnibus, ipsis maximè qui aderant hæreticis, non enim Duce m tantis eum prosequi fatoribus cogitassen, quæ sanè res multum ad religionis valuit incrementum. Eo die apposita est

D. Auguſtini Eccleſia ut inſtructa.

operi extrema manus. Tota Augustinianæ Basilicæ nauis aureis, argenteis, & bombycinis tapetibus violaceis ornata erat, ad dextram pulpitum; è conspectu theatrum erectum est aureo cœlo opertum, sub quo Legatus & Dux esse debebant. Chorus in sacelli figuram restrictus, regnatis circum circa columnis quam plurimis Dorici ordinis pictis & deauratis, hemisphærion cæruleum aureis stellulis frequentatum sustinentibus. E chori medio ascenderant ad altare gradus, & super id positum erat preciosissimum ad Sacramentum tabernaculum floribus, statuis, imaginibus & gemmis illustratum; denique nihil videbatur non splendissimum. Manè facto Calendis Octobris, qui dies Iouis erat, Dux Cardinalem è suo hospitio in Diui Hyppoliti ædem duxit, & statim Petrus Petitius Genevensis Minister à Salesio ad Orthodoxam fidem reductus se vñtrò & spontè ad abiurandam Cardinalis in manibus hæresim obtulit. Sedebat autem Cardinalis insignis solemnibus infulis ante maius altare vultu ad populum conuerso, Dux à chorilæuā & ab illo Prælati suo quisque ordine, Nuntius Gonzaga Episcopus Mantuanus, Granierius Episcopus Gebennensis, Pobellus Episcopus Tricastrensis; Episcopus Torcellensis; Episcopus Termolensis; Minoritarū Franciscanorū Minister Generalis; Iustus, ex Auditoribus Rotæ; Adornius & Ragazzo vtriusq; signaturæ Referendarij, & Maluicinus Protonotarius Apostolicus. Iunctæ erat Torquatorum Equitum Sabaudiæ sedes. Ante hos à latere Theologi & cæteri alicuius no-

Petitius
Minister
hæresim
abiurat.

ta

tē Ecclesiastici. Retrō, Aulici nobiles, quos ingēs populus premebat. Minister longā habitā oratione Michaēl Forasius, cū eo quā plures viri Nobiles & Ciues hæresim genuflexi abiurarunt. Quo facto Gebennensis Episcopus solemnem Missam respondentibus Musicorum choris decantauit, & statim ac finita fuit generali Processioni initium datum. Vici omnes à summo manē tā petibus, imaginibus, frondibūsque ornati fuerant. Ante Decumanam ædis portam eleuabatur artificio mons Aetna cuius vertex flammeos globulos vibrabat in cœlum, ē radicibus autem fons fluebat amoenissimus. Ad vici circumflexum ante Præfus Tricastrensis hospitium cernebatur præcelsus triumphalis arcus altissimā cumulatus Pyramide, cuius acumini insīdebat Castrum lateralibus quatuor turribus obuallatum, nec non æneis munitum fistulis. Antistes Gebennensis Sacramētum deferebat sub vmbella, quam baculis quatuor altè sustinebant Dux Serenissimus, Amedeus nothus Allobrox, Marchio Samrambertinus, Consul Meyerius, & Dynasta Grandicurtius Friburgen-sium Heluetiorum Oratores. Sequebatur stipatus Prælatis Cardinalis, ab illis veniebant Aulici, nobiles, ciues, & nouissimē in-gens tum plebeiorum cùm Fœminarum ex remotis etiam regio-nibus turba. Ad triumphalem arcum suspensa in aëre nubes sese spontē aperuit, emisitq̄e columbam candidam pedibus rostro & pectore aureis quæ Cardinali & Duci Epigrammata duo au-reis in cyaneo inscripta characteribus, Cardinali quidem Latinum, Duciverò Gallicum exhibuit. Prioris argumentum erat Ale-xandrum Medicem Alexandro Maiorem triplices de Marte triumphos vnum agere, & pacem restituere tribus. Stringere tres coronas optatā fronde Palladis, & asserta religione Victorem redire, fœlici demum concludebat augurio his illi pro meritis Tri-num qui in æuum regnat tergeminō sacrum cincturum honore caput. Posterioris: Magni Principis zelum, & virtutem bellicam felicitatem parem cordis magnitudini mereri. Et cœlum cui curæ esset ipsum iam pace magis quam bello victorem reddere; vt nubes euanuit visa est triremis aërem velut aquas sulcans quæ castrum longis tormentorum fragoribus aggressa est. Sed tam horrendis castrū tonis respondit, vt tremebundos omnes den-sa etiā fumi qui ex cannarū prōdibat ore caligo circumvoluerit. Tandem pererrata vrbe in ædem regressum est, data populo be-nedictio

*Forazitus
& multi
nobiles ha-
resim ab-
inrant.*

*Viri Tono-
nienſis vr-
bis ut in-
ſtructi.
Aetna.*

Pyramis.

Nubes.

Columba.

*Epigram-
mata.*

*Triremis
in aëre.*

*Tormenta
bellica.*

neditio: repositum in tabernaculo Sacramentum, accensę mille millēque candelæ: persoluta nonnulla cantica: & Cardinalis cum Duce & Episcopi in hemicyclis confederunt. Tum Cherubinus primam habuit concionem sumpto themate. Quis loquetur potentias Domini, auditas faciet omnes laudes eius? Hunc sequutus est Praepositus Salesius qui hæc Domini verba, Caro non prodest quidquam doctissimè elegantissimèque explicauit: plus decies deinde Concionatus est sumpto sequentium verborum themate, Spiritus est qui viuificat: verba quæ ego loquor, spiritus & vita sunt. Hoc facite in meam commemorationem. Præter duos hos viros planè Apostolicos Concionibus incubuerunt Ludouicus Salesius, Philibertus Roges, Ioannes Maniglierius, Claudio Grandis, Stephanus Nouelletius, Pater Gale-
sius Minorita Franciscanus, aliique multi doctissimi Sacerdotes,

*Franciscus
decies &
amplicius
concionatur.*

*Processio-
nes vnde-
que ad de-
cem homi-
num mil-
lia.*

*Dux cum
Episcopis
& Fran-
cisco Cru-
cem erigit.*

*Dux flexis
genibus
Crucē ve-
neratur.*

qui variis temporum interstitiis affluentes vndique Processiones exceperunt, Agathopolitanorum, Clusenium, Sallanchiensium, Bonnensem, Hermantianorum, Lullinensem, Bontinorum, Brentinorum, Vegiacensem, Sanciricianorum, Sandesiderianorum, Douenensem, Ballesoniensem, Messeriensem, Narniacensem, Coudreanorum, Crosetensem, Lulleriensem, Chauanæiorum, Margencellienium, aliorūmque Caballij populum quæ plusquam decem hominum millia conficiebant. Die postea cum Dux & Proceres manè sacrosanctam Eucharistiam sumpsisserunt piissimè transacta luce ad vesperam sodales Tononenses sancti Sacramenti albis induiti vestibus è Diui Hyppoliti templo altissimam grauissimamque crucem ligneam compartantes egressi sunt. In vicū quem idcirco Crucis nominant ut olim etiam Cruce insignis erat statim ac ventum est, Dux cum Episcopis & Salesio adfuit, ipseque suis manibus Crucem erigentes adiuvuit clangentibus tubis, Sacerdotibus, sodalibus, & Musicis canentibus, nullo omisso lætitiae signo. Plusquam quatuor hominum millia huic solemnitati adfuerunt, eorumque nemō non miratus abiit Principis & Catholici populi in erigenda tanti ponderis & vastæ molis cruce virtutem: nam nullis funibus aliisve industriis sed sola manum vi facile ac breui elata est & firmata, vt miraculo res proxima videri possit. Dux protinus flexis genibus Deum orauit, Crucemque amplexu & osculo veneratus est. Sodales fecerunt similiter, cantatōque lætitiae hymno

Sancto-

Sanctorum Ambrosij & Augustini in Oratori Ecclesiam regreſſi sunt. Die tertia Orationi clausula data Bernenses, Friburgenses, & Geneuenses Oratores accesserint ad Principem cuius laudes nemo melius quam Salesius ipſe dixerit. Res adeo fcliter successit, (de conuerſione Caballianorum inquit) ut Illustrisſimus & Reuerendissimus Cardinalis Florentinus à latere Sedis Apostolicę Legatus diebus aliquot interpositis adueniens multa iam hominum millia viderit conuersa eſſe, quibus quidem ipſe partim absolutionem contulit, partim ab Episcopo, partim etiam à me dari voluit, cum ſcilicet in tanta Pœnitentium copia omnibus diei horis paratus eſſe deberet aliquis, qui ad caulas Christi redeuntes oues exciperet. Quem profectò tam insignem & ingentem animorum motum vt in supremum rerum omnium immobilem motorem referre dignum & iustum eſt: ſic quoque ingenuè fatendum illum Duciſ zelo, tanquam optimo instrumen-
 to, vel maximè uſum fuifſe: illis enim aliquot mensibus, quibus Dux huic conuerſioni procurandæ incubuit, atque adeo Tononi moratus eſt, cor eius peculiari quadam gratia in manu Dei eſſe videbatur, vt ad quodcumque vellet conuerteret illud, cum ſiue publicis ad populum cohortationibus ac vocibus Catholio-
 co Principe dignis, ſiue priuatis monitis ad eos qui videbantur hæresi maiores columnæ ſiue exemplis honorum operū omnibus animi dotibus, ac viribus cum populo illo vniuerso cōtenderet, vt illum Catholicæ Ecclesiæ inferret referrētque. Conſtitu-
 tus ſcilicet à Deo Dux ſuper plebem illam, prædicans præcep-
 tum eius, nec deſtitit uñquam donec mutata rerum facie, velut exacta hyeme & redeunte vere, ubique appareret arbor decora & fulgida viuificæ Crucis, ubique Ecclesiæ cantus ut vox turtu-
 ris audiretur in terra illa, & vineæ illæ instauratæ recentesque florentes darent odorem ſuum. Nusquam ſuauius, nusquam effi-
 cacious hoc noſtro tempore hæreticorum tanta copia ad ſanam fidem adducta eſt. Hęc Salesius. Itaque primi Bernates postquam de nonnullis ob quę maximè venerant diu ſatis egiffent, demum à Duce petierunt ut liberum religionis utriusque exercitium Tononi præcipue relinqueret, Dux religiosiſſimus ad ultimam hanc petitionem respondit. Quemadmodum vos cum hanc prouinciam occupauistis, omnimodum hos in populos ius arro-
 gauistis vobis, ita ut ad amplectendam eos nouam ac recentem

Franciscus
Ducem
Leudat
ſummo
Pontifici.

Bernates
liberum
relinqui
religionis
exercitiū
petunt.

Dux ne-
gotiat.

T

opinionem de fide vestram coegeritis : ita nemini vestrum dissonum aut malum videri debet , si ego Princeps legitimus iustis recuperatam armis , veræ eam , & antiquæ religioni naturalibus meis subditis id volentibus reddo. Sequuti sunt dispari

Friburgenses gratulati, ab ipso miris cumulati fauoribus discesserunt.
methodo Friburgenses , qui Duci restitutam religionem Catholicam gratulati , ab ipso miris cumulati fauoribus discesserunt . De Bernatum tamen rebus paulò post consilium ab Duce habitum , & in eo ab iis , qui religionem tanquam aliud agentes colunt , de retinendis tribus Ministris ex Niuidunensi foedere Tononi scilicet , Bonti & Narniaci agitatum est , Salesius autem inclinatos plurimorum Patrum animos in eam sententiam cùm videret , his Ducem verbis ore toto vim & efficaciam vibrans aggressus est . Serenissime Domine : Ministros hac in regione relinquere terras tuas perdere est , & cœlum cuius latitudinipes vñus plus valet quā mundus vniuersus . Fiduciario tantum iure haec tenus inhabitarunt Prouinciam , ad eos retinendos tenebris minimè , nec ullum intercedere potest inter Iesum Christum & Baal paetum . Dux statim ac intellexit oraculum . Abeant (inquit) igitur , nec inueniatur ullus qui hac de re me amplius alloquatur . Habito consilio Oratoribus Heluetiis prandium dedit , inter quod cùm à Bernatibus iterum pro tribus illis Ministris solicitaretur . Sit ita (inquit) remaneant , dummodo quos ego Bernam mittam Sacerdotes recipiatis . Ad hæc iratum Principem satis aduententes conticuerunt , nec ulterius hac de re tractatum est . Sed anterioribus Ducis laudibus posteriores subnectens . Salesius audiatur . Huc usque tamen (subdit) pars ista maxima illo-

Franciscus pro religione presente. Duci loquitur.
rum populorum ad Ecclesiam reuersa aliquos habebat , immixtos utriusque sexus haereticos , qui cæteris obstinationes in errore permanebant , quibus cùm mederi aliter non posset Dux , ne reliquam plebem inficerent eos demum edicto publico discedere præcepit . Huius edicti terrore perculsi , aliquot etiam conuersti sunt , nimirum dum configitur spina , & afflictio dat intellectum auditui , ut nullum lapidem reliquerit Dux religiosissimus , quem ipsemet suis , ut ita dicam , manibus non mouerit , per blanditiias , per minas , ut quoad per eum fieri posset populi illi conuerterentur , & quod laude dignius est , magnâ consilij parte contrasentiente & consulente (nam & recte memini interfuisse me consilio hac de re habito speciali nimirum mandato Principis accer-

Franciscus iterū Duce ad Consilium vocatus.
sus .

situs in quo plerique Consiliariorum rem illam tum aggrediendi tempus non esse, resque non ferre mordicūs asserebant, neque sanè sine probabili illarum, quas status appellant rationum momento, quibus tamen omnibus vnam religionis rationem Dux præposuit ac prætulit, idque videntibus, spectantibus, ac frequentibus Bernensium Legatis, qui illis ipsis diebus ut id auerterent solemnem egerant legationem. Hæc Salesij verba. Parum erat talibus iniisis fidem in Caballum aduocasse, totque procreasse liberos, nisi etiam iis alimenta ministrarentur, eratque necessarium iis populis certos constituere pastores, qui eos instruerent instructos corroborarent, ad Ecclesiastica Sacra menta ritu Catholico suscipienda paulatim inuitarent, ac ad obseruanda Dei & Ecclesiarum præcepta accenderent. Quapropter Franciscus Salesius tertio Nonas Octobris hos Serenissimo Duci obtulit articulos. Primò quidem. Det sua Celsitudo absolutas vindicias de redditu omnium Beneficiorum Ecclesiasticorum in Cabalio existentium, ad Curiones cæterosque necessarios instruendis populis Sacerdotes alendos. Responsum est ad primum. Sua Celsitudo concedit. Secundò. Ad omnem euentum redditus Beneficiorum curioniorum huic rei applicentur cum ampla & perpetua fiduciaria possessione. Quantum verò est de beneficiis non Curioniis, sumantur redditus saltem ad tres annos pro Ecclesiarum, altarium, aliarumque rerum necessiarum, quæ populo rum paupertas modò nequit, restoratione. Responsum est ad secundum. Sua Celsitudo concedit. Tertiò. Tollatur Ludimagister hæreticus Tononensis & renouentur inhibitiones ac prohibiciones in statutis Sabaudicis contentæ, ne quis Pater aut Patris fungens munere liberos ad studia absque expressa sua Celsitudinis venia extra Status mittat. Responsum est ad tertium. Quod ad Ludimagistrum spectat sua Celsitudo concedit. Quod ad liberos studiorum causa foras profecturos edicto generali iam cautum est. Quartò. Sufficiatur in Hæretici Ludimagistri locum Catholicus, & detur commissionis species Dominis, Gubernatori, Summo Prætori, & Procuratori Principali ut restituatur legatum à Francisco Eschernio & eius Coniuge ad alendos duo decim pauperes scholarum candidatos Catholicos ex Legatoris intento. Responsum est ad Quartum. Sua Celsitudo concedit. Quintò. Priuentur hæretici omnibus publicis muneribus, offi-

*Franciscus
pro religio-
ne Duci
articulos
porrigit.
Vindicia
de benefi-
ciis.*

*Saltem ad
tres annos.*

*Tollatur
Ludima-
gister hæ-
reticus.*

*Sufficiatur
Catholi-
cus.*

*Hæretici
priuentur
muneribus.*

ciis, gradibus, dignitatibus, nec iis duntaxat, quæ ex suæ Celsitudinis obsequio immediatè dependent verùm iis etiam quæ ex Iurisdictionibus inferioribus, & præcipuè Comitatu Allingiœrum, alijsque Lazarianorum Equitum bonis & prædiis. Responsum est ad quintum. Sua Celsitudo concedit. Sextò. Remouetur quantum fieri poterit ab hac Tononensi vrbe Minister, quandoquidem ea ex Niuidunensi fœdere absolute religionis Catholicæ exercitio data est, & Ministri approximatio nullum suæ Celsitudinis consensum habet, sed officialium simplicem tantum tolerantiam, quod ad tollendum etiam Ludimagistrum rectè facit & iustè. Responsum est ad Sextum. Sua Celsitudo concedit, vultque præterea ex capto iampridem consilio Religionis prætensæ exercitium omnino prohiberi, tum generaliter cum peculiariter. Septimò. Catholici Tononum inhabitantes sub solitis oneribus Ciues fiant, possintque interesse comitiis, in iis vocem habere deliberatiuam, & demum omnibus Ciuitatis privilegiis gaudere. Responsum est ad septimum. Sua Celsitudo concedit. Atque hi sunt oblati concessique articuli quibus Dux signum suum apposuit necnon per Burserium subscribi sigilli que sui impressione muniri iussit. Posthæc moueri posse Hæreticos obstinatos ratus, si letibus iterum verbis eos alloqueretur, Ciues omnes cæterosque Caballianos alicuius nominis viros in Comitorum aulam cōuocauit, tum adhibito sibi Salesio in hanc sententiam Concionem habuit. A quo tempore Provinciam istam inquis occupatam armis, nostris legitimis æquisque recuperauimus nihil ita habuimus in votis, Ciues charissimi, quam ut eam ab inferni tyrannide, qua per Hæresim vexatur, liberaremus. Ad vos ergo quamprimum misimus Doctores Theologos, veræque religionis Concionatores. (Videtis h̄c primū ac præcipuum) qui lucem inferrent caligantibus vobis, atque ex inferni fancibus eruerent. Etsi enim ad amplectendam vestri Principis religionem vel inuitos, si ita nobis placuisset, compulissemus, nihilominus tamen leui brachio vobiscum agere voluimus, sperantes vos Matrem vestram protinus recognituros, accessurósque sponte in eius gremium, est quidem quod de multis Ecclesiæ Catholicæ gratulemur illos videmus, illos amamus, illorum in tempore non erimus immemores. Verùm sunt & alij duriores faxis, & vel ipso Pharaone obstinatores, quos neque Religionis sanctitas,

Remouetur
tur Mini-
ster.

Tononien-
ses incolæ
Catholicæ
Ciues fiant.

Dux Ca-
ballianos
in Comi-
torum
aulam
conuocat.
Eius era-
tio.

Franciscū
affendit.

sanctitas, Maiestas, splendor, amplitudo, Antiquitas, soliditas, miracula, concordia, neque exemplum & voluntas nostra mouent, adeò delectantur in luto, & noctuarum in morem diligunt magis tenebras quam lucem. Hos sanè non possumus quin odio prosequamur. Sentient verò quid sit malè apud nos esse nisi conuertantur. Quis vos fascinavit non obedire veritati, ô miseri, ante quorum oculos Christus crucifixus est? sed ultimum iam scire volumus. Date locū in medio. Qui nostri sunt, vel esse cupiunt, veniant ad dexteram. Qui verò Hæretici atque ita à nobis dissentientes remanere volent, transeat ad sinistram. Hoc dicto silētium tenuit donec omnes loca mutassent. Quamplures dextram tenuerunt, abierunt tamen in sinistram multi. Tunc Salesius Dux relieto latere ad miseros conuersus, modò hunc, modò illum suauissimis cohortationibus cōmonebat, num tanti facinoris puderet? Num mentem haberent & oculos. Viderent porrò quid agerent, nemini enim Duxem indulturum. Denique sic egit, ut eorum partem maximam ad dextram retulerit. Dux ad obstinatos indignanter versus, vósne igitur estis, inquit, ô male erga Deum ac nos affecti, qui indignationem nostram experiemini? Discedite à me, indigni quos vñquam hæc terra ferat, & intra dies tres vacuate Patriam. Egredi statim lictores coegerunt, & recesserūt miseri illi in Exilium Niuidunum trans Lemandum lacum, Brottyacus, Iolyus, Prezius, aliisque nonnulli Nobiles ignobilésque, & mox curauit de omnibus voluntatē suam Princeps, si quis vñquam maximus exequitioni mandari patentibus in eam litteris datis; his autem inter alias pro Curionum aliamētis Ecclesiarūmque restorationibus. Carolus Emanuel, Dei Gratia Dux Sabaudiae, Sibalpinorum Princeps. Dilecto ac fideli Procuratori nostro in Caballio, Nobili Claudio Marinio Salutē. Cupientes quāto citius fieri poterit Ecclesiarum, Altarium, aliarūmque rerum religionis Catholicæ exercitio necessiarum reparacioni & restorationi prouidere. Idcirco iubemus tibi & imperamus per præsentes vti fideli recensione obsignes Omnes & singulos quoſcumque reditus, bona, fructus, pecunias & cætera pertinentia vel dependentia ex beneficiis Caballianis, præcipue Prioratu Sancti Hyppoliti ad trium annorum tempus. Quos quidem fructus & reliqua volumus ad reparaciones & restauraciones iam dictas adhiberi. Prohibentes disertissimè ne ex iis fructu-

*Catholicos
ab hereti-
cis separat.*

*Franciscus
hæreticos
commone-
facit.*

*Dux in
hæreticos
indigna-
tio.*

*Dux lit-
terā prō
Curionibus
& Eccle-
siis.*

bus & reliquis quidquam cuiquam tradas, remitas, vel alteri rei insumas præterquam dictis reparationibus & restorationibus, idque secundum rescripta & iussiones, quæ tibi ab Reuerendissimo Claudio Granierio Episcopo Gebennensi, Reuerendissime Francisco Salesio Præposito Ecclesiæ Cathedralis Sancti Petri Gebennensis, & Claudio Angeuillano Primicerio Ecclesiæ Collegiatæ sancti Ioannis Baptistæ oppidi Rupensis, quibus idcirco omnimodam autoritatem fecimus exhibebuntur. Tibi vero potestatem etiam facimus cogendi omnes qui cogendi erunt, omnibus iustitiae viis ad obtemperandum, nonobstantibus oppositionibus & appellationibus quibuscumque, considerata re de qua agitur, & quam nec debemus, nec volumus, nec possimus in moras reiicere. Quapropter precepimus & imperamus nostris omnibus Magistratibus, Ministris, Officialibus & subditis uti presentes obseruent, & ad earum exequutionem omnem opem ferant, quantum nobis displicere timent. Hæc omnia agendi potestatem, autoritatem, Commissionem & iussionem tibi damus: tale est enim placitum, & votum nostrum. Datum Tononi die quinta Mensis Octobris, anno millesimo quingentesimo nonagesimo octauo. Alias dedit litteras ad quartum Idus Octobris quibus dicit, declarat, statuit & decernit. Deinceps nullo modo permisum esse hominibus causam bonorum & reddituum Ecclesiasticorum tam ab Lazarianis Equitibus possessorum quam aliorum quorumcumque in Caballio & Terniacensi agro existentium habentibus ea directe vel indirecte ad locationem, conductiōnem, exactiōnem, vel quæsturam, aliis personis dare quam quæ veram Catholicam Apostolicam & Romanam religionem profittentur, sub Commissi noxa & mulcta. Prohibitum esse quibuscumque cuiuscumque conditionis & ordinis sint minari Catholicis vel religionis Romanæ cupidis, verbis vel actionibus, aut eos ut cunque male accipere, in eos inuehere, fœuire, aut terrere sub pena mille librarum & aliter ad arbitrium. Quod homines Religionis prætensi nequeant deinceps ad villa publica munera, officia siue dignitates promoueri, recipi, & admitti, adeo ut Iudices, Causidici, Castellani, Curiales, Procuratores, Notarij, Commissarij, Apparitores esse non possint. Sitque omnino prohibitum earum dignitatum, munerum & officiorum exercitium iis qui haec tenus quid simile habuerunt, cum abrogatione, abolitione & reuo

Francisco
authoritas
à Duce
facta.

Alia Du-
cio littera
quibus ha-
reticos re-
uicit.

reuoacione Diplomatū, litterarum patentium, vel constitutionum quas habent velut contractuum & actorum si deinceps simile quid præsumerent sub pœna falsi. Expeditis his litteris cum summo hæreticorum omnium terrore, Præpositus Salesius, Primicerius Angeuillanus, & Procurator Marinius assumpto Tabelione sese ad commissam inquisitionem accinxerunt, retulerunt que sub hoc argumento. In agro Caballiano citra flumen Duraciæ erant antiquitus hæ Parœciales Ecclesiæ, quibus singulis singuli Rectores præerant, & in quibusdam Monasteria virorum & mulierum, ac Prioratus regulares consistebant, aliæque etiam inuicem perpetuò vnitæ fuerant. Scilicet Ecclesia sancti Hypoliti Martyris in vrbe Tononensi (in qua tunc etiam erat Prioratus trium Monachorum Ordinis sancti Benedicti ac quamplura Sacella) cum illi haçenus perpetuò vnta sancti Marcelli Martyris loci Marclaensis, nunc penitus diruta. Ambæ carent Sacerdoti domo. Urbana enim cum decimis & aliis bonis immobilibus ad illam & Prioratū ac Sacella respectiū pertinetibus, à Bernatibus, seu ab eis causam habentibus omnino alienata reperiuntur, & ab Vniuersitate ipsius Vrbis, quæ aliquas decimas & ferè omnia bona stabilia vendidit & abalienauit, possidentur. Ecclesia verò integra remansit ablatis inde altaribus (prout consueuerunt hæretici) quorum maius, cum duobus aliis iam erectum est. In eadem vrbe olim erat domus Fratrum Eremitarum sancti Augustini, multis dotata reditibus consistentibus in bonis stabili bus & piis legatis. Eius autem Ecclesia vnà cum bonorum quorundam parte adhuc subsistit, reliqua verò abalienata fuerunt. Ecclesia sancti Stephani Martyris pagi Tulliacensis cum illi perpetuò vnta sancti Ioannis Baptiste pagi Concisani, (in hac tamē non erat fons Baptismalis nec sacra Eucharistia pro infirmis asseruabatur) ambarum domus vnà cum decimis & bonis stabili bus alienatae fuerunt & à laicis possidentur. Intrà huius Ecclesiæ fines insignis erat Prioratus Conuentualis Ripalliae nunc exustus. Ecclesia sancti Petri Apostoli pagi Armoënsis cum illi perpetuò vntis vnà sancti Maturitij Martyris loci Reiurozij, & altera sancti Nicolai Confessoris loci Liatiensis (in qua erat Cemeterium: nulla tamen ibi administrabantur Sacraenta, nec asseruabatur sacra Eucharistia pro infirmis.) Hæ tres Ecclesiæ Parœciales perpetuò annexæ fuerant Capitulo Ecclesiæ Cathedralis sancti

*François
eum Ange-
uillano &
Marinio
de Eccle-
sis Cabal-
lij inqui-
rit.*

*Ecclesia
Tononiensis.*

*Marclaen-
sis.*

*Tulliacen-
sis.
Concisana.*

*Armoënsis
Reiuro-
zienfis.
Liatiensis.*

sancti Petri Gebennensis ab Alexandro Papa Sexto, decimo sexto Calendas Februarij anni millesimi quadringentesimi nonagesimi quarti, sui Pontificatus anno tertio, quas ab inuasione Caballij usque ad annum millesimum quingentesimum nonagesimum Geneuates cum earum bonis usurparunt, ex quibus aliqua stabilia non exigui valoris abalienauerunt. Prima habet domum, reliqua duæ nullam. Extant adhuc decimæ, Census clientelares, & bona quædam stabilia, ad perpetuorum Vicariorum sustentationem sufficientia. Ecclesia Beatæ Mariæ Virginis pagi Bellæ-Vallis cum illi antiquitus perpetuò unta Sancti Ioannis Baptistæ pagi Lullinensis, quæ ultra duo milliaria ab inuicem distant. In prima fundatus erat olim trium Monachorum Ordinis sancti Benedicti Prioratus, & iam ante inuasionem, Monasterio Athenæensi eiusdem Ordinis Ciuitatis Lugdunensis perpetuò unitus, Cuius domus cum decimis, Censibus clientelaribus & aliis stabilibus bonis integrè permanerunt. Domus verò Curionæ dirutæ, & earum bona stabilia partim à Bernatibus vendita, partim sub annuis censibus abalienata fuerunt: In ea Bellæ-Vallis Parœcia & loco Vallonis erat olim Carthusianorum Monasterium, quod unà cum Ecclesia dirutum est. Census Clientelares, temporalis Iurisdictio & bona stabilia omnia partim à Bernatibus, seu ab iis causam habentibus vendita, partim etiam sub annuis censibus abalienata extiterunt, & nunc pacifice possidentur à laicis. Ecclesia sancti Georgij Martyris pagi VValliacensis nullos habet in præsentiarum redditus, nec domum Sacerdotalem, nam decimæ & bona omnia stabilia alienata sunt. Ecclesia sancti Iacobi Apostoli pagi Orseriensis. Huius Domus sacerdotalis, decimæ, & alia bona stabilia abalienata fuerunt perpetuò quibusdam laicos sub annuo censu centum & sexaginta florenorum Sabaudicorum: iam verò possidentur à Claudio Pratensi Iurium Doctore, qui ea se relaxaturum dixit, dummodò restituant pecuniae quas idcirco Bernensibus persoluit. Ecclesia sancti Petri Apostoli pagi Dralliantini Domus destruxta est. Bona stabilia omnia à Geneuatibus fuerunt alienata. Ibi olim fundatus erat rusticanus Ordinis Cluniacensis Prioratus, cuius domus subsistit, decimæ ac clientelares census, nonnulla verò bona stabilia alienata fuerunt. Ecclesia Beatæ Mariæ Virginis pagi Ailingorum (in qua olim erat Decanatus rusticanus) cum illi perpetuò unta sancti

Bellæ-Vallis
lenfis.

VVallia-
ensis.

Orseriensis.

Drallian-
tina.

Ailingia-
rum.

et i Mauriti⁹ Martyris loci Mezingensis. Ambæ carēt domo. Prior
habet quædam bona stabilia, alia verò sub annuis censibus aba-
lienata fuerunt. Decimæ possidentur à Præposito Hospitalis San-
ctorum Nicolai & Bernardi Montis-Iouis Dioecesis Sedunensis.
Ecclesiæ sancti Sylvestri Confessoris pagi Perrigniacensis, Do-
mus Sacerdotalis est destruēta. Bona stabilia fuerunt à Bernati-
bus partim vendita, partim abalienata. Decimarū sexta pars olim
ad Rectorem spectabat, reliquæ verò quinque partes ad Abbatē
Monasterij Filliacensis, Canonicorum Regularium Ordinis san-
cti Augustini huius Dioecesis. Nunc ex omnes decimæ à Gre-
gorio Papa Decimo tertio Mauritianis & Lazarianis Equitibus
traditæ sunt. Ecclesia sancti Nicolai Confessoris pagi Bracoren-
tini. In huius finibus ante inuasionem erat Monasterium Mo-
nialiū Ordinis Cisterciensis, Loci, cuius Ecclesia cum Monaste-
rii Maiori parte subsistit. Domus Sacerdotalis & quædam bona
stabilia à Bernensibus sub anno quodam censu abalienata. De-
cimæ in quinque partes olim diuidebantur, quarum duæ ad Cu-
rionem spectabant, reliquæ verò tres ad Abbatem Monasterij
Beatae Mariæ Alpium Ordinis Cisterciensis huius Dioecesis quas
etiam nunc possidet, Equites vero Lazariani Decimas rectoris.
Ecclesia sancti Stephani Martyris pagi Seruentini Domum ha-
bet Sacerdotalem cum quibusdam stabilibus bonis, reliqua sub
anno censu abalienata sunt. Decimæ verò à Lazarianis possidē-
tur. Ecclesia sancti Ioannis Baptistæ pagi Fessiaci, Domum Sa-
cerdotalem cum quibusdam bonis stabilibus ac clientelaribus
censibus habet, reliqua abalienata, Decimarum quædam pars
olim ad Rectorem spectabat, reliqua Abbas Alpium adhuc pos-
sideret, Rectoris vero partem Lazariani. Ecclesia sancti Mauriti⁹
Martyris pagi Lulliacensis nonnullos habet clientelares census
ac decimas olim ad Rectorem spectantes, nunc verò ad Lazaria-
nos. Domus & quædam bona stabilia sub anno censu alienata
sunt. Ecclesia sancti Mauriti⁹ Martyris pagi Brentonaënsis, cum
illi olim perpetuò vñita sancti Vrsi Martyris loci Vigniacensis.
Hæc partim destruēta est: illa habet Domum cum quibusdam
bonis stabilibus, reliqua sub anno censu vendita & abalienata.
Ab ipsa dependent adhuc quidam clientelares census, & frumē-
torum decimæ indiuisio iure cum Præposito Montis-Iouis, & cū
quibusdam laicis Lazariani verò quæcunque ad Parochialē per-

*Perrignia-
censis.*

*Bracoren-
tina.*

Seruentina.

Fessiacensis.

*Lulliacen-
sis.*

*Brentona-
iensis.*
*Vigniacë-
sis.*

*Annullia-
eens.*

tinent possident. Ecclesia sancti Sylvestri Confessoris pagi Auutiliacensis penitus destruta est, & domo caret. Bona stabilia sub annuo censu partim vendita, partim abalienata. Decimas habet indiuiso iure & portionibus aequis cum Abate Alpensi nonnullisque laicis, necnon clientelares census. Quæ omnia Lazariani percipiunt. Ecclesia sancti Petri Apostoli pagi Bontini Domum cum nonnullis stabilibus bonis habet, reliqua sub censu alienata. Habet præterea quosdam clientelares census & tertiam Decimarum partem ex omnibus frumentis, indiuise, pro duabus residuis cum Monasterio Monialium Locensium & hæc quoque omnia possident Lazariani. Ecclesia sancti Desiderij Martyris pagi nominis eiusdem paris est conditionis cum Bontina: ut & Ecclesia Beatæ Mariæ Magdalena pagi Sasselensis. Ecclesia sancti Mauriti Mártyris pagi Brentini. Domus & bona stabilia ferè omnia sub annuo censu abalienata fuerunt. Decimæ diuiduntur in tres partes, quarum tertiam habet. Pro aliis duabus ius habet indiuisum partim cum Sacello Beatæ Mariæ Pietatis olim in Bontina Ecclesia fundato, partim cum nobilibus quibusdam laicis. Habet præterea census clientelares. Quæ omnia ab Lazarianis possidentur. Ecclesia sancti Petri Apostoli pagi Machiliacensis. Domus & bona stabilia partim vendita, partim sub censu abalienata. Percipit omnes decimas tam frumentorum quam vini. Quæ tamen nunc Lazarianorum sunt. Ecclesia sancti Ciricij, seu Ciriaci pagi nominis eiusdem. Domus Sacerdotalis diruta. Bona partim vendita, partim sub censu abalienata. Habet quosdā census clientelares. Rector percipit partem Decimarum tam vini quam frumentorum pro indiuiso cum Abate Alpensi. Quidam Sacerdos est ea Canonicè donatus. Ecclesia Beatæ Mariæ Virginis pagi de Iuniperio cū illi perpetuò unita sancti Eustachij Martyris pagi Buringensis. Ambæ cum domibus sunt omnino destructæ. Habent quædam bona stabilia, cætera partim vendita, partim abalienata. Præterea decimas quasdam pro indiuiso cum Abate Alpium quas Curio Sanciricianus de ipsis etiam canonice impertitus possidet. Ecclesia sancti Georgij Martyris pagi Vgiacensis, habet domum maiori ex parte destrutam, ac quædam bona stabilia, cætera partim vendita, partim abalienata. Habet præterea quosdam census Clientelares, necnon decimas quoniamcunque frumentorum & vini pro indiuiso, cum quibusdam nobilibus.

*Pontius.**Sandefide-
riana.**Sassellensis
Brentina.**Machili-
aciensis.**Sanciri-
ciana.**Iuniperia-
na.**Vgiacensis.*

nobilibus laicis, quas Fratres Prædicatores Ordinis diui Domini-
cis vrbis Camberiensis Diœcesis Gratiano politanæ ex cōcessio-
ne Serenissimi Ducis possidēt. Ecclesia sancti Lupi Cōfessoris pa-
gi Douennensis cum illi perpetuò antiquitùs vñita Sancti Apri
Confessoris loci Loisinensis. Hæc domum non habet, illa cum
quibusdam bonis abalienata. In ea erat olim Rusticanus Priora-
tus Ordinis sancti Benedicti, à quo decimæ omnes tam frumen-
torū quām vini vnā cum quibusdam bonis stabilibus depēdent.
Habet hic Prioratus domum, quam cum aliis redditibus quidam
Illustris laicus ex Serenissimi Ducis concessione retinet. Ecclesia
sancti Stephani Martyris pagi Ballesonensis, huius domus & bo-
na abalienata. Habet decimas quorumuis frumentorum pro in-
diuiso cum quibusdam nobilibus Laicis quas Rector Canonicè
donatus possidet. Ecclesia sancti Ioannis Baptistæ pagi Masson-
giaci. Quædam bona partim vendita, partim abalienata fuerunt.
Habet ramen quosdam census clientelares, Domum Sacerdota-
lem, & nonnulla bona stabilia, quæ eius Rectores Canonice do-
nati vnā cum decimis frumentorum & vini pro indiuiso cum
quibusdam nobilibus laicis usque in hodiernum diem possede-
runt. Ecclesia Beatæ Mariæ Virginis vici Filiaci, in qua erat anti-
quitùs Monasterium octo Canonicorū Regularium Ordinis san-
cti Augustini, quod Nobili cuidam laico à Bernatibus abaliena-
tum fuit, & cuitis ac Parœcialis bona stabilia partim vendita par-
tim alienata. Reliqua verò ac omnes decimæ & census ab Lazari-
anis possidentur. Ecclesia sancti Mauriti Martiris pagi Sierien-
sis cum illi perpetuò olim vñita Beatæ Mariæ Virginis loci Cha-
uanænsis. Habet domum & quædam bona stabilia, cætera ab-
alienata. Decimæ ex Abbatia Filiaciensi dependent, & ab Lazari-
anis etiam possidentur. Ecclesia sanctorum Ferreoli & Ferrucij
Martyrum pagi Margencellensis, habet domum & quædam bo-
na stabilia, cætera partim vendita, partim abalienata. Habet præ-
terea quosdam census clientelares & decimas, quas Lazariani
possident, suntque pro indiuiso cum Decano Allingiorum. Ec-
clesia sancti Bartholomæi Apostoli pagi Anthiacensis, huius do-
mus & omnia bona stabilia, necnon decimæ tam frumentorū
quām viri olim ad Decanum Allingiorum pertinentes, à Ber-
nensibus, seu ab eis causam habentibus partim vendita, partim
sub censu abalienata fuerunt, & propterea nullos redditus habet.

*Douennensis.**Loisinensis.**Balleso-
nensis.**Masson-
giaciensis.**Filiaciensis**Cieriensis.
Chauana-
ensis.**Margen-
cellensis.**Anthia-
censis.*

Eschenen-
nensis.

Aquarien-
sis.
Narnia-
censis.

Messeri-
ceusis.

Cusiacen-
sis.

Herman-
tiana.

Aneriana.

Corserien-
sis.

Marsilli-
censis.

Matignia-
censis.
Lugrinensi-
sis.

Ecclesiæ sancti Symphoriani Martyris pagi Escheuenæensis. Domum & quædam bona Bernentes abalienauerunt; habet tamen nonnulla stabilia, ac particulam decimarum, reliquæ ex Abbatia Filliacensi dependent & à Lazarianis possidentur. Ecclesia sancti Pancratij Martyris oppidi Aquariensis, cum illi perpetuò unita sancti Martini Confessoris pagi Narniacensis. Hæc & illa carent domibus Aquariensis maiori ex parte destructa est. Habet quædam bona stabilia cætera partim vendita partim abalienata. Decimæ verò partim ex Abbatia Filliacensi, quas Lazariani possident dependent partim à quibusdam nobilibus laicis percipiuntur. Ecclesia sancti Petri Apostoli pagi Messeriacensis, habet domum cum quibusdam bonis stabilibus. Cætera abalienata. Decimarum verò quædam pars ad Prioratum Douennensem pertinet, quædam ad Capitulum Ecclesiæ Cathedralis sancti Petri Gebennensis, quæ tamen ab Hæreticis Geneuensibus usurpantur. Reliquarum quædam pars à nonnullis nobilibus laicis possidetur. Altera ex Abbatia Filliacensi dependet, quam Lazariani percipiunt. Ecclesiæ Beatæ Mariæ Virginis paci Cusiacensis. Domus ruinam minatur. Bona stabilia abalienata. Decimæ omnes ad Abbatem Monasterij Beatæ Mariæ Abundantiae Canonorum regularium Ordinis sancti Augustini huius Diœcesis pertinent, qui Abbas Rectori pensionem annuam semper consuevit in hodiernum usque diem persoluere, & quam Dominicanii Camberienses ex Serenissimi Ducis concessione possident. Ecclesiæ sancti Gregorij Martyris oppidi Hermantiani. Domus ruinæ proxima est. Habet quædam bona stabilia, cætera partim vendita, partim abalienata. Habet etiam quodam census clientelares. Decimæ possidentur ab Abate Abundantiano & quibusdam nobilibus laicis. Ecclesiæ Beatæ Mariæ Virginis pagi Aneriarum. Domus destructa. Bona stabilia partim vendita, partim abalienata. Decimas verò Rector canonice impeditus possidet. Ecclesia sancti Ioannis Baptistæ pagi Corseriensis pars est conditionis cum Aneriana. Ecclesiæ Beatæ Mariæ Virginis pagi Marsiliacensis trans Duranciam. Domus Sacerdotalis, Bona omnia stabilia, paucis exceptis, ac etiam decimæ quibusdam nobilibus laicis abalienata sunt. Ecclesia sancti Iacobi Apostoli pagi Matigniacensis olim filiola & perpetuò unita Parochiali Ecclesiæ sancti Petri Apostoli Pagii Lugrinensis trans Duranciam,

necc

nec domum, nec bona stabilia, nec decimas, nec census habet, sed omnia quibusdam nobilibus laicis abalienata sunt. Atque hic est Caballij Cisdurationiani Ecclesiarum status. In agro vero
 Terniacensi. Ecclesia sancti Mauritii Martyris pagi Veriacensis
 sub monte Salleuio, habet domum & quædam bona stabilia, necnon census quosdam & decimas. Cætera abalienata. Percipit pensionem annuam ex decimis Parœciae Troënensis ad Ecclesiae Cathedralis Capitulum spectantibus, nunc vero ab Hæreticis Geneuensibus usurpati. Sed & Lazariani prædictos redditus possident. Ecclesia sancti Martini Confessoris pagi Collongensis sub monte Salleuio cum illi antiquitus unita sancti Mamerici pagi Erchantini. Haec domum non habet, habet vero illa unam, sed penè dirutam, cum quibusdam bonis stabilibus. Cætera utrariumque à Bernensibus partim videntur, partim abalienata. Habet præterea quosdam census clientelares & decimas parœciae Colongensis, nam Erchantinas ad Priorem Lullerensem spectantes, Cities Gebennenses usurpant, & ex his pensionem quamdam Rectori canonice donato persoluunt. Ecclesia sancti Stephani Martyris pagi Bellmontis. Domus cum bonis stabilibus abalienata. Habet tertiam partem decimarum pro indiuiso cum Priore sancti Ioannis propè & extra muros ciuitatis Gebennensis (quem Prioratum Lazariani Equites possident) pro aliis duabus partibus. Ecclesia Beatae Mariæ Virginis pagi Versensis Domus Sacerdotalis quæ nūc diruta est, bona stabilia, decimæ, & omnes alij redditus, cuidam nobili Laico alienata sunt. Ecclesia Beatae Mariæ Virginis pagi Chenezensis Domus destruēta. Habet quædam bona stabilia, cætera à Bernensibus partim vendita, partim abalienata. Decimas omnes percipit quidam nobilis Laicus, qui propterea debet Rectori pensionem annuam, & ipsam quoque nobili cuidam laico alienatam. Ecclesia sancti Eusebij Confessoris pagi Humiliacensis Nauis minatur ruinam. Habet domum cum quibusdam bonis stabilibus. Debentur à Parœcianis primitiæ. Reliqua vero bona stabilia ac decimæ cuidam nobili laico & ea possidenti fuerunt alienata. Ecclesia sancti Ioannis Baptiste pagi Mallianiacensis, una cum domo diruta est. Habet quædam bona stabilia & census clientelares. Percipit à Parœcianis primitias & omnia noualia. Reliquæ vero decimæ spectant ad Capitulum Ecclesiae

*Veriacensis.**Collongensis.
Erchantina.**Bellmontana.**Versensis.**Chenezen-*
*sis.**Humiliacen-*
*censis.**Malliania-*
censis.

Cathedralis, sed usurpatur à Geneuatibus. Ecclesia sancti Martini Confessoris pagi Exertensis, vna cum domo penitus destruēta est. Habet quædam bona stabilia. Decimas verò quidam nobilis laicus usurpauit & retinet. Ecclesia sancti Mauritiū Martyris pagi Viriaci (in qua olim erat Ecclesia Collegiata decem Canonorum secularium cum Decano) & illi perpetuò vnitæ antiquitùs eiusdem tituli pagi Leluisetensis. Domus, decimæ, census, bona stabilia cuidam nobili Laico alienata sunt. Habet quosdam redditus in Parœcia Cernensi apud Gebennesianos. Ecclesia sancti Lazari Confessoris pagi Fegeriarum, habet domum, decimas, census, & bona stabilia, sed ea omnia cuidam nobili laico alienata sunt. Ecclesia sancti Britij Confessoris pagi Therriensis. Domus omnino destructa, bona stabilia alienata non nullis laicis. Habet tamen adhuc integras decimas ac primitias quæ à Rectore pacificè possidentur. Ecclesia sancti Iuliani Vici nominis eiusdem, habet domum, decimas & primitias, quas rector Canonicè impertitus possidet, cætera alienata. Ecclesia Beatæ Mariæ Virginis Pagii Bardonænsis in torcular conuersa est, domus verò Sacerdotalis in castru. Omnia bona stabilia alienata fuerunt. Habet decimas & primitias ac césus quosdā clientares, quæ omnia à quodam nobili laico ex Serenissimi Ducis concessione possidentur. Ecclesia sancti Syluestri Confessoris pagi Compeseriarum. Domus destructa. Omnia bona stabilia alienata. Decimæ ad Præceptorem Gebennesianum Hospitales sancti Ioanni Hierosolymitani pertinent. Primitiæ verò in annum censum redactæ persoluuntur à Parœcianis quas Lazariani percipiunt. Ecclesia sancti Ioannis Baptistæ pagi Lullerensis cum domo diruta est. Bona stabilia multis alienata. Decimæ ad Rusticanum Prioratum Ordinis sancti Benedicti olim ibi fundatum, & Sacello Beatæ Mariæ Virginis propè & extra muros Ecclesiae Cathedralis, à Ioanne Cardinali Hostiensi eretto & dotato, olim perpetuò vnitum, quem Ciues Geneuenses nunc usurpant, pertinent. Ecclesia sanctorum Petri & Pauli Apostolorum pagi Confignonensis. Domus & bona alienata. Habet decimas quoruinus frumentorum & vini, pro indiuiso cum Priore sancti Ioannis propè & extra muros ciuitatis Gebennensis, quas Lazariani possident. Ecclesia sancti Matthæi Apostoli pagi Vullionænsis cum domo solo æquata est. Bona stabilia multis alienata

alienata. Decimæ adhuc extant à quodam nobili laico usurpatæ. Ecclesia sancti Mauriti Martiris pagi Bernæensis. Habet dominum Sacerdotalem, & quædam bona stabilia. Prætereaque decimas quorumuis frumentorum & vini, ac quosdam census clientelares, quæ omnia Lazariani possident, cætera bona alienata. Præter has Ecclesiæ in eodem Terniacensi agro sunt, & alia duodecim, quarum Parœciani fidem Catholicam nondum amplexi sunt, eò quod à Geneuatibus usurpentur, & in iis Ministeri adhuc prædicens. Ex sunt, Valleriacensis, Lanciacensis, Onensis, Cartigniacensis, Laconensis, Chanciacensis, Auusicensis, Troenensis, Siænensis, Bossæensis, Cuordensis, & Vierdentina. Atque hic est Ecclesiæ agri Terniacensis status. Salesius, Angeillanus & Marinus huiusmodi inquisitionem non citius Duci Serenissimo & Gebennensi Antistiti obtulerunt, quam de constitueris Curionibus Concionatoribusque serio cogitatum est. Salesium Generalem Oeconomum Dux constituere volebat: verumtamen visus est ad Romanam profectionem, & qui de omnibus Supremi Pontificis voluntatem & dispositionem referret magis idoneus, & Angeillanus Generalis Caballianarum Ecclesiæ Oeconomus constitutus.

*Bernæensis.**Ecclesia
alia duo-
decim.**Franciscus
ad Roma-
nam pro-
fectionem
à Duce
designatur.*